NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVIII. ÉVFOLYAM. 1907. DECEMBER. X. FÜZET.

AZ ERZSÉBET MÚZEUM.

Áldott emlékű nagy királynőnk ez idei emlékünnepén drága ajándékot kapott felkent királyától a magyar nemzet. Ferenc József király megalapította az «Erzsébet múzeumot» a következő királyi kézirattal: «Kedves Dr. *Wekerle!* Az a kegyelet, a mellyel hű magyar nemzetem megdicsőült királynéja, Istenben boldogult Nőm emlékezetét őrzi s a melynek sokszorosan szeretetteljes módon kifejezést adott, arra indít, hogy az özvegy gróf *Andrássy* Aladárné *Wenckheim* Leontin bárónő, őrgróf *Pallavicini* Edéné *Mailáth* Adél grófnő, gróf *Batthyány* Lajosné *Andrássy* Ilona grófnő és *Ferenczy* Ida asszony, a megboldogult királyné Ő Felsége fölolvasónőjéből álló bizottság kérelmét teljesítve, mindazokat a tárgyakat, a melyek a királyné használatában állottak és birtokomban, vagy családom birtokában vannak, egyesítsem és átadjam hű magyar nemzetemnek Erzsébet királyné örök emlékezetére, ki e nemzethez annyi szeretettel viseltetett.

Ezen tárgyak, mint a magyar nemzet tulajdona, *Erzsébet királyné emlékmúzeuma* címen a Magyar Nemzeti Múzeum letárának részét képezendik és a leányaim, *Gizella* bajor királyi hercegnő és *Mária Valéria* főhercegnő által a Nemzeti Múzeumnak már korábban adományozott tárgyakkal egyesítve, megtekintés végett a közönségnek hozzáférhetővé teendők és a mindenkori vallás- és közoktatásügyi miniszter igazgatása alá helyezendők.

Az *Erzsébet királyne emlékmúzeuma* elhelyezésére budapesti várpalotám meghatározott helyiségeit szentelem s egyuttal

elrendelem, hogy ezen múzeum kezelési költségeinek fedezésére évente bizonyos összeg udvartartásom költségeinek terhére a Magyar Nemzeti Múzeumnak kiutaltassék, az ezen összegből netán fönnmaradó fölöslegből pedig a muzeum céljaira szolgáló alap létesíttessék.

A magyarországi udvarnagy föladata leend, hogy az *Erzsébet királyné emlékmúzeuma* helyiségeinek karban tartásáról gondoskodjék, a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg a javadalmazás célszerű fölhasználására ügyeljen s a múzeum látogatási rendjét szabályozza.

Azon számos tárgy, melyet *Ferenczy* Ida asszony megdicsőült Úrnője iránti kegyeletes megemlékezésül ezen célra fölajánlott, a múzeumba fölveendő; szintúgy fölveendők a jövőben is azon fölajánlandó tárgyak, melyek Istenben nyugvó Nőmhöz valamely vonatkozásban állottak és melyeket a vallás- és közoktatásügyi miniszter az átvételre alkalmasnak talál.

Azon benső tiszteletért és hű ragaszkodásért, melyet a föntnevezett hölgyek dicsőült Nőm iránt tanusítanak, a buzgó honszeretetért, mellyel a megboldogult királyné emlékét az országban ápolják, valamint gondosságukért és fáradozásukért, mellyel a királynétól származó tárgyakat összegyűjtötték és a múzeum alapját megvetették, ezen hölgyeknek köszönetemet és elismerésemet fejezem ki.

Fölhívom Önt, hogy erről a nevezett hölgyeket értesítse és a jelen elhatározásom foganatosítására szükséges teendők iránt második főudvarmesteremmel egyetértőleg, kit e tárgyban egyidejüleg utasítottam, intézkedjék.

Kelt *Bécsben*, 1907. évi november 14-én.

Ferenc József s. k.

Wekerle Sándor s. k.

Király Ő Felségének eme nagylelkű elhatározása nem fokozhatja immár a magyar nők háláját és ragaszkodását a megdicsőült iránt, de alkalmat szolgáltat a kegyelet és hála megnyilatkozására, alkalmat szolgáltat olyan lelki felmagasztult-

ság szerzésére, mely «Erzsébet ünnepeink»-et örök időkre az erkölcsi nevelés leghatásosabb eszközeivé varázsolhatja.

Az ereklyemúzeumot a budai királyi palota krisztinavárosi szárnyának második emeletén, a koronaőrség helyisége mellett, helyezték el s fölhalmozták abban a királynéra emlékeztető tárgyakat. Az eredeti bútorokból összerendezték a királyné írószobájának hű mását. Ezek az érdekes, színes emlékek mind a boldogult királyné gyöngéd egyéniségének és nagy lelkének egy-egy vonását őrizték meg. Egy imakönyv, úgy, a hogy utolszor merített belőle vigaszt; egy távirat, a melyet egyik udvarhölgyével iratott, mint villámszikra világítja meg gondolkodását és érzelmeit. Az emléktárgyak két termet töltenek meg és érdekes történeti intimitásokat is hoznak nyilvánosságra. Így egy udvarhölgy kezeírásában megvan annak a táviratnak szövege, a melyet az akkor külföldön tartózkodó Erzsébet királyné küldött *II. Vilmos* császárnak, mikor a németek uralkodója híres felköszöntőjét mondotta a magyar dicsőségről. A császári szavak, a melyek Magyarország nemzeti hőseit magasztalták, lelkesítőleg hatottak Erzsébet királyné magyar szívére, olyannyira, hogy táviratban mondott köszönetet Vilmos császárnak. A múzeumban elhelyezett távirat szövege a következő:

«*Ő felségének, Németország császárjának.* Éppen most olvastam Felségednek oly megragadóan szép pohárköszöntőjét. Az abban szeretett királyunk és drága hazánk iránt kifejezett érzelmek jól esnek egy magyarul érző szívnek. *Erzsébet.*»

Egy közönséges házi naptár, a királynénak a következő ceruzával írt sorait őrizte meg:

«Ámbár az ok, a mely engem ma idevezet, szomorú és az idő borult és veszélyterhes, mégis örül szívem, hogy ismét itt lehetek kedves magyar hazám szeretett földén. Bártfa.»

Ez a pár megható sor élete utolsó éveiből származik.

Egy kis papirszeleten a királyné saját kezeírásában olvasható a következő válasz szövege, a melyet egy hölgyküldöttségnek adott:

«Fogadják őszinte köszönetemet gyöngéd figyelmükért.

Valamint a költő szerint a legelső magyar ember a király, úgy én is odatörekszem, hogy igaz vonzalmamnál fogva a valódi magyar nőnek méltó előképe lehessek.»

Egy szekrényben látható Erzsébet királyné imakönyve, úgy a mint *Ferenczy* Ida udvarhölgy a királyné halála után találta; ama lapok között, a melyeken *az ország jólétéért* való ima olvasható, van *Deák* Ferencnek sajátkezű aláírásával ellátott arcképe.

Magyar szívének e beszédes tanuságai mellett a királynénak Magyarországról s a magyar nemzetről még több más nyilatkozata is van itt, részint kéziratban, részint mások följegyzésében megörökítve. Pl. első beszéde, amelyet Magyarországhoz intézett, a mikor *Szcitovszky* hercegprímás és *Andrássy* Gyula gróf vezetésével országos küldöttség hívta Magyarországba.

Értékes ereklye az a néhány levél is, amelyet a királyné *Eötvös* József báróval váltott. A felséges asszony Eötvös munkáiban nagy gyönyörűséget talált. Remélte, hogy a levélváltás hasznára lesz magyar stilusának. Andrássy Gyula gróf készítette elő a levelezést, a melyre Eötvös kész örömest vállalkozott. Ott van az ereklyék között az a papirszelet, a melyre Andrássy a királyné számára följegyezte az akkor Ragazban tartózkodó Eötvös József címét. Ebből a levélváltásból két levele maradt meg a királynénak. Az egyiket 1867. év nyarán Ischlben írta. Mindkettőben szerénység, gyöngédség, szinte gyermeki tisztelet hangján szól az íróhoz. Eötvös két megőrzött levele kis stilushibákra figyelmezteti a királynét. Szívet érintő hatással van a szemlélődőre egy kis papirlap, a melyre a királyné finom keze a jellegzetes hajszálvonásokban Vörömarty Szózatának első versszakait jegyezte föl.

A királyné magánéletére jellemző tárgyak egész sorozata van már eddig is a gyűjteményben, melyhez szeretettel fognak mindig zarándokolni a magyar nők, hogy nagy királyné emlékezetéből a hazaszeretet és igazi nőiesség szent ihletét meríthessék.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ EMLÉKEZETE.*

Ma, Árpádházi Szent Erzsébet napján, emlékünnepet ülünk. E napon felújítjuk a mi legjobb királyasszonyunknak, a királyi hitvesnek, a megtört szívű anyának, de kivált az igaz asszony soha el nem halványuló s minden időkre szóló mintaképének emlékezetét. Tegyünk félre mindent, ami lelkünk harmóniáját ezen ünnepélyes pillanatban zavarhatná; az ideális nő emlékének áldozva, ideális magaslatról szemléljük őt, aki oly igen közel esik minden igaz magyar nő életéhez és szivéhez s aki a trónon is igazán nő maradt, aki mint királyné is csak nő kivánt lenni s aki mint nő mindig királyi volt. Élete a női lélek szépségének klasszikus művészete, amely előtt hódolattal áll meg mindegyikünk, de akit első sorban a magyar nők hódolata illet meg.

*

Mai emlékünnepünkkel összeesik Árpádházi Szent Erzsébet születésének hétévszázados fordulója. Századokkal ezelőtt a mi hazánk adta őt angyali ajándékul a német földnek. Szent Erzsébet lelke legfőbb vágya volt, hogy boldogságát megossza másokkal s vigasztaló, segítő angyala legyen a szerencsétleneknek. Bőkezű jótékonyságában a nép csodálatos égi adomány megnyilatkozását látta. E fejedelmi nő boldogsága is rövid ideig tartott: férje halála után rokonai kizavarták birtokaiból s ő aki annyi inségre jutott szerencsétlenen segített, gyermekeivel együtt idegenek oltalmára szorult. Ott viselte az üldözések töviskoszorúját, ahol, jótékonysága égi magvait hintegette el. Árpádházi Szent Erzsébetért a német földtől hét évtizeddel ezelőtt a bajor

* Az «Erzsébet Nőiskolában» tartott ünnepi beszéd.

fejedelmi ház sarját, Erzsébet királynénkat kaptuk vissza, akit már a keresztségben eljegyzett a Gondviselés Magyarország számára. S dicsőült királynénk csak erősítette azt az erkölcsi kapcsot, mellyel védőszentjének neve már eleve is a magyar nemzettel összefűzte. Szent Erzsébet lett a mi királyasszonyunknak is mintaképévé. Midőn tanítója elmondta neki Szent Erzsébet élettörténetét, a kis Erzsébet csillogó tekintettel fölkiáltott: «Így szeretnék élni én is! Ha az lehetnék valaha, ami ő volt!» Azzá is lett. Már kis leány korában szerette azokat, akiknek a szeretet a legfőbb kincsük: a szegény népet. Kis tündérnek nevezte szülőhelyének jólelkű népe, mivel szíve nagyon húzódott a néphez. Midőn évek multával a sors a legmagasabb polcra emelte, a fény és hatalom, a magas rang nem homályosította el lelki nemességét, az még tisztábban állt előttünk. A nagy távolságot, ami őt alattvalóitól elválasztotta, jóságos szívével szüntette meg. Egész életén át gyakorolta a jóságot azzal az előkelő, finom női ösztönnel, amely a lelki nemességnek igazi próbaköve s mely nélkül a női lélek nem teljes. Jóságával párosult gyöngédsége, s boldog volt, ha leereszkedhetett azokhoz, akiket maga mellé emelt, s éreztethette velük szíve jóságos gyöngédségét.

Mint minden Wittelsbach-vérben, ő benne is korán jelentkezett a költői lelkület s a költők szeretete. Nemcsak szerette, hanem meg is értette a világirodalom legjobbjait. Homer, Shakespeare, Heine, Aranyunk örökbecsű alkotásai emelkedett szellemének teljesen átértett és átérzett táplálói; ezek legjobb barátai s élete vigasztalói. Költő volt ő a tenger szeretetében, költő a természet szépségeinek élvezetében. Gyermekéveinek első benyomásait ott a bajor alpesi vidék szép pontján, szülőhelyén nyerte, ahol az élő természet fölébresztette szunnyadozó tehetségeit s lelkébe véste azokat a kitörülhetetlen benyomásokat, melyek egész élete folyamán nem hogy elhalványultak volna, sőt a haladó idővel mind jobban és jobban érvényesültek.

Mint asszony örök eszményképe marad nemének, mint hitves és anya a legszebben töltötte be a Gondviselés által neki kijelölt szerepkört. Érhet-e anyát szörnyűbb csapás, mint amely

szétzúzta az ő szivét, midőn egyetlen fiát elvesztette? Van-e fájdalom, amelyet az ő fájdalmához lehetne hasonlítani? Egy ország reménysége vált semmivé, midőn a fájdalomtól lesujtott anyával együtt egy nemzet gyászolta azt, kiben az anya minden szeretete összpontosult. Ami szomorúság, gond, bú és gyász csak érte, könnyekre fakasztotta a felséges asszonyt, az mind eltörpült ez egyetlen haláleset mellett. Sötét, soha el nem oszló felhő volt ez, amelynek árnyéka szüntelen ott lebeg Erzsébet lelkén. A királyné és a nemzet közös bánata a közös örömnél is erősebb kapcsot teremtett közöttük. A fájdalmas anya ajkain mosoly nem jelent meg többé, az öröm idegen maradt szivétől és gyászolta és egyre gyászolta elvesztett üdvösségét, amely nincs többé!

A fájdalomtól sujtott anya szótlanul szenvedte bánatát s a sorscsapáson diadalmaskodott hite és alázata. Rejtett bánatával visszavonult a nyilvánosságtól s messze idegen földön keresett enyhülést szíve sebeire. Messze délen Jónia egének azurja alatt, az ezüstködbe enyésző albánparti hegyekkel szemben van a narancserdős gaszturi magaslat, azon állott az ő márványpalotája, az Achilleon. Jónia örök tavaszára, narancserdőinek bódító illatára, a tenger és partok lelki megnyugvást kifejező harmoniájára és a klasszikus kor derült filozófiájára volt szüksége a felséges anyának, hogy össze ne roskadjon a fájdalom súlya alatt; mely egyetlen fia halálával az emberi érzések legszentebbjében: az anyai szeretetben oly szívettépően érte. Az anyai szív mélységes fájdalma már életében is megszentelte alakját s ő a trónon is csak «fájdalmas anya» volt.

De mi volt nekünk, magyaroknak Erzsébet királyné? Hitvese az apostoli királynak, részese azon tiszteletnek és hódolatnak, mellyel a magyar mindig viseltetik ura, királya iránt. Hitvese a legelső magyar embernek, a legelső magyar asszony, a trón osztályosa, a nemzet igazi rajongásának tárgya. Királyné volt ő nemcsak rangjánál fogva, hanem királyné azért is, mert benne királyi módon megtestesült az asszonyi erény. Királyné volt lelki fenköltségében, szépségében egyaránt.

A Gondviselés akkor adta őt nekünk. amikor jövőnkben nem volt reményünk. A csodálatos finomságú asszonyi léleknek első megnyilatkozását érezte nemzetünk már akkor, amikor még nem ismert bennünket. Esküvője után egy kegyelmi tény figyelmeztette a nemzetet arra, hogy asszonyi nemes szív jutott a trón közvetlen közelébe. Első látogatása után tágulni kezdenek békóink, hogy néhány évvel később lehulljanak rólunk s újra szabaddá legyünk. Ettől kezdve reményeink, még a vérmesebbek is teljesültek. A nemzet és király egy úton haladtak. A néplélek ösztönszerűen érezte, hogy ebben a sorsfordulatban legfőbb része annak a csodaszép asszonynak volt, aki a király oldalán áll. A néplélek ösztöne tette meg Erzsébet királynét Magyarország patrónájává.

Az ő kifogyhatatlan szeretete készítette elő a király és nemzet közötti kibékülést. Egy nemzet s a nemzetet megértő királyné legszebb napjává lett 1867 jun. 8-ika. Nemzetünk újra hitt, élt és bízott. A magyar nemzet 18 évi kitartásáért és jogaihoz való tántoríthatatlan ragaszkodásáért meglelte végre jutalmát. Hogy e nap ránk virradt, ebben a politikai viszonyok nyomása, államférfiaink bölcsessége mellett nagy része volt Erzsébet királyasszonyunknak. Ő működött fáradhatatlanul az ellentétek kiegyenlítésén, ő volt alkotmányos harcainkban jótékony nemtőnk, ő távolította el a király és nemzet útjából a félreértést s ő némította el a rosszakaratot, mely a trón közelében is oly sokszor ütötte fel fejét.

Alig gyakorolt valaha nagyobb és üdvösebb befolyást női gyöngédség egy történeti fordulatra, s alig viseltetett női erény iránt nagyobb hódolattal nemzet, mint nemzetünk e napon. Nemcsak királyasszonyunk áldotta a Gondviselést, mely e magasztos napot megérnie engedte, de áldotta egy nemzet is, mely újból feltámadt, s mely ott látta maga előtt a megváltást, dicsőségtől övezve s jelképezve egy csodaszép női alakban. Történetünk nagy nőalakjai közé emelkedett egyszerre s történelmünk Pantheonja gazdagabb lett Erzsébetünkkel.

De nemcsak örömünket osztotta meg velünk, de meg-

osztotta velünk gyászunkat is. Könyünk az ő könyét is fakasztotta, sóhajunkkal összevegyült az ő sóhaja, midőn hazánk egyik legnagyobb fiát, a haza bölcsét a nemes lélek hálaérzetével meggyászolta, koszorújával megtisztelte és könyével megszentelte.

Majd midőn visszavonult gyászával, vigasztalan bánatában sem feledkezett meg nemzetünkről. Eljött még egyszer közénk, fogadta hódolatunkat s velünk imádkozott s velünk lelkesedett a mi ezredéves ünnepünkön. S nem láttuk viszont többé!

Emléke azonban élni fog közöttünk s míg magyar lesz e földön, áldva fogja említeni azt a királynét, aki megbecsülte s megszerette nemzetünket, megtanulta nyelvünket s akinek angyali lelke minden magyar nőnek örök példaképe marad időtlen-időkig.

*

Önök pedig, Kedves Növendékek, akikre egykoron az a magasztos szerepkör vár, hogy a nemzet legféltettebb kincsét, leányait neveljék, neveljék azokat úgy, hogy tanulja meg tisztelni nő a nőt, legyen drága minden nő előtt saját jelleme, mert akkor becsüli meg igazán a másét is. Női szivük s lelkületük igaz gyöngédségével akkor fogják igazán tisztelni a mi Nagyasszonyunk emlékét, ha arra tanítják a serdülő leánynemzedéket, hogy becsülje meg önmagát s hiszem visszatér újra az az idő, amely eszményeket keresett s eszményeket tisztelt a nőben. A mi dicső multunk nagy nőalakjai között immár ott van megdicsőült királynénk, akinek jellemét, lelkének megismerését s mélységes tiszteletét Önök vannak hivatva beoltani a jövő leánynemzedék minden szép és jó iránt fogékony lelkébe. S ha ezt egykoron megvalósítják azzal a lelkes szeretettel és idealizmussal, melyre ez iskola falai közt Önöket is nevelik, akkor a mi Erzsébet Nőiskolánk nemcsak nevében, de szellemében is méltó lesz a mi áldott emlékű királynénkhoz s büszke lesz azokra, akikre nyugodtan bízhatja a jövő női nemzedék sorsát. Adja Isten, úgy legyen!

Budapest. *Berecz Sándor.*

SZÜLŐKHÖZ SZÓLÓ LEVELEK.

(VII. Befejező közlemény.) *

Mikor később a könyek olyan biztosak! Ne homályosítsd el gyermeked tiszta tekintetét! A legszükségesebb és csak elkerülhetetlen körülmények között, okozzál gyermekednek szívbeli keserűséget. Általad ne érje őt boszuság, izgalom. Te csak jókedv és vidámság okozója légy. Gondold meg, hogy a gyermekkor az egyedüli paradicsombeli állapot az életben. Később csak ritkán lesz boldog pillanatokban része. Lehetséges volna, hogy a szülő gyermekeinek ragyogó ifjúságát, — azt a boldogságot, egészséget, szépséget és tisztaságot — meg akarná szomorítani? Ne tedd! Hiszen az élet Pandora-szelencéjéből annyi rút féreg kúszik feléje úgy is. Betegség, irigység, csalódás, sikertelenség: mind, mind ráles. Mit tudhatod, mikor, melyik támad rá. Az ezek ellen való küzdelemre másként készítsd elő gyermekedet. Ne azzal, hogy te vedd át az üldöző sors szerepét. Ezzel csak megtöröd a gyermek aranykorának ragyogó sugarát. Anélkül, hogy célt érnél. Nem edzed vele. De elkeseríted. Meggyöngíted az ellentállásra. És: honnan tudod, általában, hogy felnőtt emberré nevelheted-e? Mily könnyen elveszítheted őt, zsenge korában. De milyen könnyen! Nos, akkor megismertetted vele az élet keserűségét. Azét az életét, melyet meg sem ismerhetett. Ime: okosság ez? Nem volt talán tenmagadnak vidám, boldog gyermekkorod? Akkor meg tapasztalatból tudha-

* Az I—VI-ig terjedő közlemények a megelőző füzetekben vannak.
Szerk.

tod; minő mély árnyékokat hagyott nyoma kedélyedben. Mert, ha nem lenne mélyre ható: nem emlékeznél a szomorú benyomásokra. Ezért legyen egyetlen gondod: gyermekednek vidám, mosolygó, könnyű, nevető, erős, sugárzó emlékeket biztosítani zsenge korában. Hadd vihesse magával, ezeket a sohasem muló napsugaras benyomásokat, hogy világítsanak be neki a későbbi szürke, ködös, mindennapos egyhangú életküzdelemben. Mindent bearanyozó erejével még az élet viharára, gyászára és bánatára is jut némi fénysugár. Gondod legyen rá, hogy gyermeked zsenge kora egy felejthetetlen, csodálatos ünnep emléke legyen felnőtt korában. Fénye egész életét rózsás színnel vonja be.

Nézz körül! A rohanó, támolygó, gondolkozás nélkül való emberiség tömegéből hánynak derül vidámságra arca, mikor rámosolyogsz? Hányat látsz boldog derüvel, az élet iránti bizalomtól erőteljes, biztos lépésekkel melletted elhaladni? Tompa, lemondó, komor vagy könnyelmű, a jobbak magukba zárkozott lényükkel, egykedvüen, közönyösen jönnek, mennek s benned ellenséget v. legjobb esetben: akadályt látnak útközben. Ezekről a fáradt, kimerült, sántikáló embertársaidról lerí a keserű életcsalódás, melyet vidám, tiszta gyermekkori emlékek derült fénye nem enyhít. És mind ezek a szegény boszús, rút, szépségüktől, egészségüktől, tiszta reményeiktől megrabolt szerencsétlenek, miként fájlalják s átkozzák tehetetlen dühükben, többé jóvá nem tehető elrontott életüket. Milyen kevés olyannal találkozol, aki megőrizte — mert volt mit — bátorságát s reményét sorsával megküzdeni tudni. Aki megóvta büszkeségét némán tűrni a sors csapásait. Életcéljuk tartalmát mosolyogva bevárni. Vagy ha kell: kiküzdeni.

Fenségesen bátor, vakmerő legyen gyermeked. Elegendő önzést gyűjtsön gyermeked. Örömmel ismerje fel saját értékét. Legyen tisztában: saját énjének magasztos feladatával. Váljék belőle, önönmagának, jókedvű, kedves pajtás. Ezzel az önbarátsággal győzze le ujjongva, nevetve a világot. Fejtse ki sugárzó erővel tehetségeit. *Hadd érintetlenül a gyermek egyéni lényét és akaratát. A tetteket szülő akaratot!* Így lesz a gyermeki

vakmerőségből: vidám életbátorság. Jó kedvvel fizesse meg sorsának adóját.

*

«De hát a magánuralkodni tudás, önfegyelem?» Igen, igen: az önuralom. Nem érted alatta az önmegtagadást? Rabszolgai fegyelmet? Nem azt véled-e, hogy a gyermek adja fel kívánságait, mondjon le örömérőll, fojtsa el hajlamait mások hasznára, előnyére? Talán épen szülők, barátok: az *erősebbek* kedvéért? Nem követeled-e a gyermektől csupán mint a gyöngeség erényét? Erre az erősnek persze nincs szüksége. Az igazi, a szép önuralom, nem ez. Mert a valódi nagy tiszteletre kényszerítő önuralom az erő erénye. Annak királyi erénye, aki ismeri önmagát és egyéniségének tudatában van. Az önuralom a tudatos önismeret. Hű csatlósai az erő és a szellem uralma az élet magaslatai és mélységei felett. Tudatos önismeret az egyén hibáinak, szenvedélyeinek, erényeinek és tehetségeinek. Kitartó társa az áttekintő erőnek: hol az egyéni juss határa. Mit képes keresztül vinni tetteiben. Mennyi fájdalmat, bánatot, örömöt bír el. Így — és csakis így — maradhat becsületes, igaz ura önmagának és körülményeknek, állhat ellent a kisértéseknek.

Legyen tehát gyermekednek meg az önismeret szabadsága. Ne korlátold önérzetét az emberekkel szemben. Hadd találja meg önmagát. S megtalálja ama szép, erős önuralmat, mely helyesen értelmezett értékeknek lesz ura. Nemcsak lenyűgözni, önmagát legyőzni a benső küzdelemben; ez csak idegessé teszi az egyént s végre meghasonlik magával. Nem. Hanem magát, egyéniségének értékét emelni: erre az önuralomra tanítsd gyermekedet. Az okosan igazságos uralkodó önuralmára, aki a helyes mértéket ismerve: szabadjára engedi alattvalóit. Ismeri erőit. Szabad, összhangzó fejlődést enged nekik, hogy eggyé olvadjanak a tett idején.

*

Szülők, necsak úgy szeressétek a gyermeket, mint az anya kölykét. Jobban, sokkal jobban. Ájtatos tisztelettel szeressétek. Szerelmetek megtestesült csodája ő. Legyen gyermeketek számo-

tokra mindig ez a magasztos csoda, mellyel csak a legbensőbb tisztelettel bánjatok. Születése pillanatától kezdve ne csak hasonmásotoknak, egyenértékűnek tekintsétek: de lássátok benne szerelmetek testetöltött kincsét, zálogát. Gondoljátok el, hogy a gyermek az élet legnagyobb értéke. Mert hivatva van a szülőket túlélni. Felettük el, ki a magasba törni. Nagyobbra nőni és túlhaladni őket. A haladó kor műveltségével besugározni a jövőt — — —

Ne csak szaporodjatok. De tökéletesedjetek is. Az emberiség nemesítésének, magasba törekvésének melegágya legyen a házasság kertje. Ne feledjétek el ezt soha! Legyetek hát ájtatos tisztelettel a gyermek iránt!

Jöjjetek tisztába azzal — az első perctől kezdve — hogy a gyermek szeretetével szemben: mindig *a szülő lesz a lemondó fél.* A gyermek léte pusztán öncél. A maga kedvéért létezik. Jövőjéért él. Azt a teremtményt, melynek — a gyermek tudatos akarata nélkül — életet adtatok: ne aljasítsátok le szolgai engedelmességre. Ti vagytok, legyetek az ő szolgái! A gyermeknek engedelmes cselédje lenni: ebből áll a szülői viszony lényege.

*

Kölcsönös kívánságtok gyümölcsétől nem kellene semmit sem kivánnatok. A gyümölcsé a jövő. Ti vagytok a jövő szolgái. Ti teremtitek a jövőt. A jövendő céljának eszközei vagytok.

Szeressétek a gyermekben a jövendőt, a leendőt, a tökéletesebbet, az öröklétet! A gyermek iránti tiszteletben pedig, — amely az iránta való szeretet lényege — meg fogtok felejtkezni minden kicsinyes önzésről. El ne csábítson a szülői szeretet, a gyermeket, mint személyes tulajdont tekinteni. Ez a szeretet *tökéletesebbé tegyen,* érte való önfeláldozástokban. Lemondóvá vele szemben. Korán szokjatok a lemondáshoz, megnyugváshoz. Nincs mit kívánni a gyermektől a magatok számára. A gyermeknek van, és pedig mennyi, mennyi követelni valója! Ne vegyetek tőle semmit. Gonosz pillanatot teremtene, követeléseivel még *visszakövetelni* valója is lehetne. A gyermek boldogu-

lásának követelményeivel szemben némuljon el a szülő minden személyes kívánsága. A gyermek nem a szülők kedvéért létezik. A szülők vannak a gyermek kedvéért. Egy ideig szüksége van a gyermeknek a szülőkre. Addig, míg nem tud önállóan magával rendelkezni. Azután engedjétek saját akaratát követni. Ne kényszerítsétek magatokhoz. Tanuljatok meg élni tudni anélkül, hogy szerelmes gyermeketek sorsába beleavatkozzatok. Tudjatok lemondani róla. Ez lehetetlennek látszik. De *a szülői szeretet mindenre képes.* Az *anya:* képes rá.

*

Azt hiszitek talán: hogy ha a gyermeket önönmagának nevelitek, hálátlan és szeretetnélküli lesz hozzátok? Nem, és nem. Ezt ne higyjétek! A gyermek szeretete szülői iránt annál nagyobb, bensőbb, teljesebb lesz: minél szabadabban nevelik. Minél inkább hozzáérik eszük annak megitéléséhez, hogy a minő értéke életének azok védelme, tanácsa: annál ragaszkodóbb, hálásabb lesz. A kölcsönös szeretet is nagyobb lesz a szülő és gyermek között, ha egymást tisztelni megtanulták. A *hálát* sohasem volna szabad «belenevelni» a gyermekbe. Úgy mint a szülőkért való «feláldozást» sohasem mint kötelességet feltüntetni. Ahol gyermeki szeretet van, ott magától nő a hála örökzöldje. A gyermeki kötelességek pedig öntudatlanul fejlődnek ki a személyek egymáshoz való viszonyából.

Mindenütt, ahol a természet szól, ott van cél, mérték és észszerűség. Törvényeiben célt és határt követ. Az ember azonban sokszor törvényt szab egy természetes hajlamnak, mely más hatásokat és célokat ismer. Ezzel megköti a természetes fejlődést. Nyomorult torzalak lesz belőle. A kényszer, melyet törvényével teremt, természetellenesen hat. Célját nem követhetve: eltorzul. Nézd a szabadban, korlátok nélkül felnőtt fa sudarát! Hasonlítsd össze a fal tövébe tengődő torz testvérével! Így a hála is. Szabadon, előszabott törvények nélkül az érzelmek túltengésének természetes szülöttje. Elmaradhatatlan kisérője az

áldásos szülői jótéteményeknek. De öntudatlan és nem kényszerítve kell fejlődnie.

Ti, akik csak kötelességet, komoly, felelősséggel járó kötelességeket kell, hogy ismerjetek a gyermekkel szemben: ne sodorjatok kötelet e kötelességekből számára. Ne hogy ezzel a tehetetlenségig lekössétek őt egész életére!

Ne az legyen az ifjuság legmagasabb erénye: éltesebb emberek iránti kötelességeinek eleget tenni. Első és legelőkelőbb kötelességei önönmagával szemben vannak. Ezeket felismerni, ezeknek megfelelni legyen fő erénye. Mert csak az az ember, aki tisztában van saját magával szemben való kötelességeivel: fogja tudni kötelességeit embertársaival szemben is. Csak úgy fog tudni felebarátját segíteni, azt istápolni, ha saját igényeit ismeri. Ellenkező esetben, az életben csakhamar ő lesz a kihasznált rabszolga, akit nem kérdeznek mit adhat, nyujthat, tehet. Ki fogják használni anélkül, hogy tetteit tudatosan, szeretettel hajtaná végre. Elébb ismerd meg tenmagadat. Azután odaadhatod énedet, ahova és akinek jónak látod. Ahova szereteted és lelkiismereted adja. De tudnod kell: *mit* adsz, *kit* adsz.

Legyen gyermeked iránti szerelmed lemondásra képes mindenkor. Ne kovácsolj számára törvényekből áttörhetetlen láncot. Nincs erre szükség, ahol a természet oly őserejű ösztönt teremtett, mint aminő a teremtő és alkotott közötti szeretet. A gyermeknek hozzátok való természetes ragaszkodásból fakadó szeretete az élet eltéphetetlen köteléke. Ha még hozzájárul a szülők iránti nagyrabecsülés, bizalom és az idősebb tekintélyének tiszteletteljes elismerés ereje: oly kötelékekkel lesz hozzátok fűzve, melyeket az élet semmi vihara, semmi csábja meg nem semmisíthet. Ne kisértsétek meg tehát, a természet e szép munkáját mesterséges békókba verni. Köteles szeretet vaspáncéljába szorítani.

Az igazi, nagy szeretet csak önmagának ad törvényeket, sohasem szeretete tárgyának. A gyermeki szeretet is tudni fogja kötelességét előírt törvények nélkül.

«A szeretet a törvények beteljesedése.» Ezt a megnyilat-

kozást is megmagyarázom nektek: Ahol szeretet fonja, szövi az élet szálait, ott nincs szükség hasznossági és ésszel szabott törvényekre. A szeretet szabályok nélkül is megtalálja a helyes utat. Ismerjétek el szülők, ti, akik az öröklétnek vagytok megteremtői. Szeressünk mindnyájan előítélet nélkül; tiszta, szabad vonzalommal.

«*A szeretet a teljesedés törvénye.*»

Deiphobe után németből: *Benczúr Kata.*

A MÁSODIK NEMZETKÖZI ISKOLAEGÉSZSÉGÜGYI KONGRESSZUS LONDONBAN.

Azon lekötelező fölszólítás folytán, amellyel a Nemzeti Nőnevelés szerkesztője hozzám fordult, kötelességemnek tartom e folyóirat olvasóit a 2. nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszusról, amely augusztus 5-étől 10-éig tartott, tájékoztatni elsőbb személyes benyomásaim alapján és később, amikor a kongresszus nyomtatványai megjelentek, kiterjeszkedve a legfontosabb részletekre.

Ilyenkép a Nemzeti Nőnevelés túltesz még az országos közegészségi egyesület lapjain, amely a nürnbergi kongresszusról sem hozott semmit, meg a mostaniról sem, hanem csak igért. A nőknek ezen nagyobb érdeklődése az iskolaegészségügy iránt egyébként föltűnő volt a londoni kongresszuson. Számszerű adatok ugyan nem állanak rendelkezésemre, de becslésem szerint a 2000 kongresszusi tagnak legalább egy harmada amerikai és angol tanítónő volt, akik a kongresszus minden munkálatában élénken részt vettek.

A nagy látogatottság még a kongresszus vezetőit is meglepte. Így én, aki családi okokból csak a legutolsó pillanatban tudtam a nagymélt. vallás és közoktatási Ministeriumtól vett megbizatásnak megfelelni és 48 órai szakadatlan utazás után a megnyitási nap estéjén érkeztem Londonba, — kénytelen voltam néhány napig várni, míg a kongresszusi jelvényt és kiadványokat megkaptam. Utólag értesültem, hogy a megnyitáson semmi lényegesebb dolog nem történt, csak egyik ország képviselője a másik után üdvözölte a kongresszust. A kongresz-

szus elnöke, lord Lauderdon, a fiúk katonai nevelését sürgette, talán azért, mert Angliának még mindig csak zsoldos hadserege van, és a megnyitási nap délutánján a kongresszusi tagoknak a Brook wood közelében lévő Bisley Training Comp-ot mutatták meg, amelyet a National Rifle Association városi gyermekek számára létesített (City Boy's Comp). A fiúk sátrak alatt élnek, persze nyáron, a katonai gyakorlatokban kioktatják őket, nevezetesen a céllövészetben. Részemről a katonásdinak nagy ellensége vagyok, mert a testet egyenlőtlenül foglalkoztatja.

A városból sem láthattam volna semmit, mert úgy vasárnapon, aug. 4-én, mint hétfőn, augusztus 5.-én, a bank holiday napján minden zárva volt. Jellemző az angol népre, hogy akkor van a legnagyobbb ünnepe, amikor az angol bank is bezárja kapuit. Ilyen ünnepnap összesen négy van és ezek egyike az augusztus első hétfőjére esik. Képzelhető a kirándulók nagy tömege: már szombat déltől fogva zártak az üzletek, csökkent a forgalom, alig ment egy-egy omnibus végig a főközlekedési vonalakon, míg máskor alig képesek egymásnak kitérni. Ha magam nem láttam volna augusztus 10-én, elutazásom napján ezt az óriási különbséget a hétköznapi rettenetes forgalom és a szombat délutáni egyre csökkenő forgalom között, amely estére teljesen megszünik hétfő reggelig, nem hittem volna el.

Arra az 5 napra, amelyre a kongresszus szorítkozott, keddtől-szombatig (utóbbi nap kizárólag kirándulásoknak volt fentartva) a kongresszusi látogatónak nem sok dolga akadt. Az élénken pezsdülő élet a világ legnagyobb városában már magában teljesen leköti az idegen figyelmét és elrabolja idejét. A gyűjtemények és középületek, amelyeket hallomás útján minden művelt ember ismer, csak úgy csábítják az idegent; nem csoda, ha a kongresszusi tagok egy jó része, főleg azok, akik az angol nyelvben nem voltak teljesen jártasak vagy akik a tárgysorozat iránt túlságosan nem érdeklődtek, inkább ezeket nézte. Este pedig a sokféle színház, nevezetesen a mindenféle varieté éjfélig tartotta ébren a látogatókat, hogy másnap újból kezdje ezt a napirendet: segítségére volt mindenkinek, hogy a

kongresszusi napirend csak 10-kor kezdődött. A kongresszus szórakozásai között a zoological garden-ben rendezett garden party sikerült állítólag rendkívül fényesen a jelenlevők szerint — állítólag, mert magam azon sajnálatomra részt nem vettem.

Maga a kongresszus is annyit nyujtott, amennyit ember, bármily munkabíró és az ügy iránt lelkesedő, el nem végezhetett. Itt volt elsősorban a II. szakosztály; címüket fölsorolom, bizonyítékul az iskolaegészségügy terjedelmének:

1. szakosztály. A tanítási módszer élettana és pszichologiája.

2. szakosztály. Az iskola orvosi és egészségügyi felügyelete.

3. szakosztály. A tanítói hivatás higiénéje.

4. szakosztály. A tanítók és tanulók átképzése az egészségtanban.

5. szakosztály. A testi nevelés és egyéni higiéné.

6. szakosztály. Iskolán kívüli higiéné. Szünidei telepek és iskolák.

7. szakosztály. Fertőző és egyéb iskola-betegségek.

8. szakosztály. Külön iskolák gyengébb tehetségű és rendellenes gyermekek részére.

9. szakosztály. Iskolák vakok és siketnéma gyermekeknek.

10. szakosztály. Az internátusok higiénéje.

11. szakosztály. Az iskolaépület és berendezése.

Mindegyik szakosztály reggel 10-kor kezdette meg működését és kettőig folytatta. Amelynek nagyon sok volt az anyaga, az még a délutánokat is segítségül vette, hogy péntek délre munkálatait befejezhesse.

Ezen szakosztályi működésen kívül voltak még *együttes ülések* naponta 12 órakor, előre megállapított tárgyakról, amelyekről előbb 3 fölkért szakerő referált, aztán indult meg a vita. A referálás angol, francia és német nyelven, a kongresszus három hivatalos nyelvén történt. A 4 német referáló közül 3 osztrák volt. Az egyik nap tárgya volt a tanulók első és következő orvosi megvizsgálása, a másiké a tuberkulozis és iskola; ezekről bővebben is meg fogok emlékezni. A tantermek meg-

világítása és szellőztetése, a tanítási idő, tekintettel a tanítás tartamára, a tantárgyak következésére és az évszakokra, ez volt a további két nap tárgya. Nézetem szerint elég lett volna, ha a kongresszus csupán e 4 kérdéssel foglalkozik (minden szakosztályi ülés mellőzésével) minden ország referense a hazai állapotok szemmeltartásával és a hazájában történt megbeszélések alapján szólott volna a tárgyhoz. A legközelebbi kongresszus ismét más témákkal foglalkozott volna. A kongresszusnak nem lett volna annyi látogatója, de a munka nem lett volna oly felületes, mint amilyennek így szükségképen kellett lennie.

Az együttes ülés első tárgya, a *tanulók első és kötelező orvosi megvizsgálása*, az iskolahigiéné alapját képezi. Amig az iskolaorvosok túlnyomóan az épülettel foglalkoztak, a intézmény nem igen tudott kifejlődni, csak amióta (1894) *Wiesbadenben* az iskolahigiéné három főiránya (az épület, a tanuló és a tanítás higienéje) közül a tanuló egészségére helyezték a fősúlyt, azóta vált fontossá az iskolaorvosi intézmény, annál is inkább, mivel az épület és tanítás higiénéjével nem is kell minden orvosnak törődnie. A nürnbergi kongresszusból kifolyólag egy német bizottság részletes tervezetet dolgozott ki és a szükséges és célszerű nyomtatványmintákkal együtt a londoni kongresszus 2. szakosztályának be is mutatta. Engem, aki régtől fogva azon álláspontot foglalom el, hogy a tanuló középpontja minden iskola higiénének, sőt hogy a másik két ága is csak annyiban érdekel, amennyiben a tanuló testi-szellemi fejlődésére fejti ki hatását, rendkívül érdekelt az együttes ülésen fölszólaló angol, francia és osztrák vélemény. Mindegyik kivétel nélkül a tanuló pontos megvizsgálását követeli belépésekor és az eredmények bejegyzését az orvos által vezetett *törzslapokba* : mindenki hangsúlyozta a tanítók segítségének szükségességét. A részletekben azonban eltérés mutatkozott. *W. Leslie Mackenzie*, a skót iskolahatóság orvostagja, a házi viszonyokra is nagy súlyt fektet és hivatásos iskolaorvost követel. Ezen vizsgálatot, amely sok helyen máris folyik, a törvény kötelezővé fogja tenni. Igaza van azon állításával, hogy ilyen módon a legjobb betekintést nyerhetni a

nép egészségébe. A francia *Méry* a tanulók megvizsgálását főleg a gümőkór és azon szempont miatt kivánja, vajjon a tanuló látása és hallása az iskola követelményeinek megfelel-e. A vizsgálat három részből áll, anthropologiaiból (magasság, súly és mellbőség), fiziologiaiból (szem, fül) és orvosiból (mellkas, gerincoszlop) és 15—20 percet venne igénybe az angol 3 perccel szemben. A vizsgálat végzésére a legpontosabb utasításokat adja, amelyekben a tudomány legújabb haladására is tekintettel volt és szigorúan követeli az orvosi titoktartást. Végül az osztrák *Koblat* a brünni vizsgálatokat ismertette, amelyeket mindjárt a tanév elején végeznek az iskolaorvosok, akik egyuttal kerületi és szegényorvosok, azon célból, hogy a fertőző betegeket távoltartsák, amint amelyek az iskola révén terjednek, bár csak a kanyaróra áll ez. A szem és fülbajosokat külön szakorvosok vizsgálják később, míg a vizsgálatok ismétlése esetről esetre történik. Lényeges, hogy az iskolaorvosok egyuttal gyógyítják a szegény tanulókat. A gümőkórral addig nem törődnek, míg a köpetben bacillusok meg nem jelennek, amikor azonban már késő a gyógyításra. Fölszólalásomban ellene nyilatkoztam a hivatásos iskolaorvosnak, mert ez a tudománnyal nem igen fog lépést tartani, a mellkas mérésénél a spirometriát, a kilehelt levegő mennyiségének mérését ajánltam mint fontosabbat és reámutattam a brünni eljárás hiányára. Elhallgattam azonban, hogy minálunk már évek előtt szó volt az egészségügyi törzslapokról, amelynek mintáját meg is szerkesztettem és amely a tanulót egész középiskolai oktatásán végig kísérte volna, de az iskolaorvosok ellenkezése miatt életbe nem lett léptetve. Volt aki azt mondotta, nem lovak a tanulók, hogy róluk ily lapokat kelljen vezetni. Így most már a többi nemzetek után kullogunk, holott a néhai Fodor tanár által készített utasítások a tanulók egészségének szemmeltartására kiváló súlyt helyeznek. Hiába! feljegyzés nélkül nincs pontos vizsgálás, áttekinthető feljegyzés nincs törzslapok nélkül.

A második együttes ülésen a *gümőkór és iskola viszonya* került szóba. Az angol előadó *Newsholme*, brightoni tiszti

orvos szerint, részint a halálozási, részint a vizsgálati adatok alapján minden 300 iskolás gyermekre jut egy kórismézhető tüdőgümőkór. Minthogy a gyermekek ritkán köhögnek föl, nem igen terjesztik a bajt, mégis távoltartandók, míg a beteg tanítók és iskolaszolgák igenis, ezért követeli ezek orvosi megvizsgálását. Sokkal nagyobb a nem kórismézhető gümőkóros gyermekek száma, akik azonban otthon fertőződnek. Megfelelő intézkedésekkel (túlzsúfoltság, nagy tantermek elkerülése, széles folyosók, rendes tisztítás, jó szellőzés, játékokban vagy háziiparban való kimerülés elkerülése, elegendő alvás biztosítása stb. stb.) akarja elérni, hogy a rejtett gümőkór az iskola befolyása alatt nyilttá ne váljon. A veszélyeztetett tanulókat az iskola orvosa időnként megvizsgálja, de a francia eljárásnál, amely az ily veszélyeztetett gyermekeket tengerparton vagy falun elhelyezi, az angol és német eljárást tartja jobbnak, amely a tüdőbeteg szülők kigyógyítását tűzi ki célul szanatóriumokban. Végül a közvélemény formálása végett a tanító az egészség szabályaira oktassa a tanulókat, nevezetesen a köpetre, az otthoni tisztaságra, a szeszes italok veszedelmére, és a jó táplálkozás fontosságára vonatkozólag.

A németek részéről *Kirchner*, berlini tanár szabad előadásban ismertette nézeteit. A tüdőbetegség az iskolaköteles kor legveszedelmesebb baja; az ekkor elhalt leányok 60, a fiúk 40%-a ezen bajban hal el, míg a kanyaró inkább a 3—4, a szamárhurut az 1—2, és a difteria a 4—5 éveseket pusztítja leginkább. A tanítók is terjeszthetik e bajt. Sajnálja, hogy a tüdővész bejelentési kötelezettségét a porosz törvénybe nem sikerült bevinni (Norvégia, Ausztria, Olaszországban megvan) és ismerteti a porosz miniszter idevonatkozó legújabb rendeletét, amely a tüdőbetegeket az iskolákból kizárja, az iskolák mindennapos söprését, Justless olajozását előírja és állami laboratoriumokban a köpet ingyenes megvizsgálását teszi lehetővé. A szanatoriumokkal stb. a felnőttek között 25%-kal sikerült a betegséget visszaszoritani. Az iskola sokat tehet még a felvilágosítás, a testápolás rendszeresítése, iskolaorvosok alkalmazása által,

mert a hatósági orvos csak 5 évenként látogatja az iskolát. A részletek között fölemlíti az erdei iskolát, a szünidei gyermektelepeket stb. hangsúlyozva, hogy 4—5 heti tartózkodás a friss levegőn: ugyanannyi hónap kell. Legfontosabb volt azon kijelentése, hogy a tüdőbeteg tanító nem taníthat és hogy róla az állam köteles gondoskodni: a gyenge tanítók üdülését sürgeti és erre a célra az üresen álló veszteglő intézeteket ajánlja. Ezek közül 7-et bocsájtott az idén a minisztérium a tanítóság rendelkezésére.

A francia előadó, *Matthieu* a hazájában folyó küzdelemmel foglalkozott. Grancher tanár két éven át tanulmányozta a viszonyokat Páris iskoláiban, egy belügyminiszteri tuberkulotikus bizottság albizottsága az iskolával foglalkozott. A legfontosabb, hogy iskolaorvosok legyenek mindenütt, de *nem csak papiroson*, mint eddig, akik megállapítják a gümőkóros és a gümőkór által fenyegetett tanulókat és hogy ezek ellentálló képességét fokozni kell a párisi 1905-i gümőkór ellenes kongresszus munkálatai szerint.

A megindult vitában előbb két angol orvos szólalt föl, az egyik a középiskolák számára is követel orvosi felügyeletet és utal a lépés fontosságára. A másik a kórisme nehézségére utalt és követeli, hogy oly lakásokból, amelyekben tüdőbeteg van, gyermek iskolába ne járhasson. Egy finn orvos szintén hangsúlyozta a kórisme nehézségét, külön osztályokat követel a gyanús tanulók részére, de a legtöbbet várja a kioktatástól.

Fölszólalásomban kötelességemnek tartottam a magyar vallás és közoktatási miniszternek még a mult évben kiadott terjedelmes rendeletére reámutatni, amelyet németre is átfordítottam volt és amely tökéletesebb a porosz rendeletnél. Nevezetesen a tanítószemélyzeten kívül az iskolaszolgákra is gondol és a tanulók pályaválasztását is a tanító figyelmébe ajánlja. Azzal mi is tisztában vagyunk, hogy a beteg tanító nem taníthat és igen örülünk Kirchner jó eszméjének a beteg tanítók üdülésére vonatkozólag, de azt hisszük, hogy felette fontos volna már a tanítóképzőbe való fölvételkor a gyengéket, tüdőbetegségre

hajlamosokat távoltartani. A gümőkór korai felismerése nehéz dolog ugyan, de ahol rendszeresen mérik a testsúlyt, ott nehézséget nem csinál. Addig várni, míg köhögés jelentkezik, nem szabad, az már késő. A tüdőbetegségre hajlamosító tényezők között a testgyakorlatokban való túlerőltetést is említettem.

Valóban örvendenék, ha a magyar tengerpartunkon lévő, szintén üresen veszteglő-intézet, amely a martinschizzai öbölben igen kiesen fekszik és amely a Fiume felé haladó vonatról, mikor Pleséről Buccari felé megy, meg is pillantható, ezen célnak fölhasználtatnék. Nem hiszem, hogy a tengerészeti hatóság kifogást tenne, persze azon föltételhez mindenkép ragaszkodnia kell, mint Poroszországban is, hogy szükség esetén rögtön kiüríttessék. A másik nehézség, a hajóközlekedés is könnyen rendezhető, főleg ha a Mária Dorothea egyesület kezébe veszi a dolgot. Nem mai mondás: ce que la femme veut, dieu le veut.

Budapest. *Dr. Juba Adolf.*

A SZEBENI SZÁSZ NŐ.

Legutóbb több hónapot töltöttem a szászok között. Bár megérkezésem első pillanatától fogva tapasztaltam, hogy a mienktől egy teljesen idegen, más világban élnek, mégis sok tekintetben felejthetetlen előttem az ott tartózkodás, hiszen többszörösen meggyőződhettem, hogy életök igen becses, tartalmas és nagyon kívánatos, hogy kultúrájuk minél előbb eggyé olvadjon a magyarságéval.

Mint hozzám közel eső dolgot, a női világot figyelhettem meg legjobban s talán nem lesz érdektelen, ha lapunk olvasói előtt röviden elmondom tapasztalataimat.

A látható tulajdonságok között elsősorban feltűnik a szász nő *szorgalma*. Hivatalosan a nyilvánosság előtt még nem sokat szerepelnek. Egyházi hatóságuk mindössze négy év óta engedi meg, hogy iskolában mint tanítónők működhessenek, de annál nagyobb a szorgalom, amelyet családi körükben és társadalmi téren minden hivataloskodás nélkül kifejtenek.

Meglehetősen sokan nem mennek közülök férjhez. Többre lehet vonatkoztatni Jókai Egy az Istenének német címét: Die nur einmal lieben; de mint a torockói Anikó, ők sem esnek kétségbe, ha lovagjok méltatlan hozzájok, hanem érzelmök fölé emelkedve vagy hozzátartozóik családjának élnek, vagy önmaguk biztosítanak szorgalmas munkájukkal megélhetést és tisztelt, becsült nevet maguknak.

A varrás on és kosztostartáson a magukra hagyatott nők e két sanyarú mentsvárán kívül rendkívüli ügyességgel tudnak hozzájuk illő, jövedelmező foglalkozásokat kitalálni. Barátnőm

nénje pl. mint falusi lelkész leánya, tanulmányozta vidékének gyógyító hatású növényeit, aztán termesztette évenként 150—200 frt.-nyi tiszta jövedelemmel. Hogy micsoda kitartással dolgozott, elképzelhetjük abból, hogy sok növénynek csak a sziromlevele használható s tudott belőle több kilogrammot szedni. Ugyanő összegyűjtötte három falunak oláh népmeséit. Érdekesen írja le művének bevezetésében, két éven át mennyi találékonyságot, szinte cselfogást kellett kifejtenie, hogy naponkénti folytonos odaadással kicsalja az idegenkedő parasztokból költészetüknek őseredeti virágait. De aztán élvezte is munkájának jutalmát, mert erkölcsi elismerésen kívül 2400 K tiszteletdíjat kapott érte. Egy másik szász nő a közelükben élő magyarság népmeséit szedte össze és adta ki német nyelven, de kevesebb sikerrel. Barátnőm sógornője pedig, egy nyolcgyermekes papné, a téli estéken saját gyermekeinek elaltatása után a falu asszonyait maga körébe gyűjti s kézimunka mellett igyekszik művelni őket.

De nemcsak e kiváló család körében otthonos a testi és szellemi munka mindenféle neme. Női fogtechnikus, ujságíró, banktisztviselő nem egy van magában Nagyszebenben is, amely város nem a legnagyobb ugyan a szász városok között, mert odatartozik Brassó is, de kétségkívül a legszászabb, mert itt egyesül a hazánkban lakó 200 ezernyi szász nép szellemi műveltsége, itt őrzik legjobban az ősi hagyományokhoz való ragaszkodást s hogy ez így van, abban nagy szerepet játszanak erős akaratú asszonyaik.

Él köztük egy Veres Pálnéra emlékeztető előkelő özvegy úri asszony; mint egy nőegyesület elnöke, férje halála óta létrehozott egy nagyobbszabású internátussal egybekötött főzőiskolát s anyagi és erkölcsi erejének egész súlyával igyekszik az iránt az érdeklődést minél szélesebb körben fentartani. Mint érdekes jelenséget láttam másik két igen vagyonos nőt, ők nem éreznek magukban hajlandóságot társadalmi szereplésre, úgy szórakoznak tehát, hogy évek óta nem tartanak cselédet, hanem maguk végzik háztartási dolgaikat, nehogy erőt vegyen rajtok a gazdagok legfőbb réme, az unalom.

Ez ellen különben igen hatásos ellenszerük a *társas érintkezés* is. Amilyen kedve van valamennyiüknek a munkára, ugyanolyan élénk hajlandóságot mutatnak a társulásra. Nagyszebenben a 10 éves kis lánytól kezdve minden korú nőnek megvan a maga «Kränzchen»-je, ahol hetenként összejőve kellemesen elszórakoznak; legtöbbször nem esznek itt semmit, ami lehetővé teszi szegényebb sorsúaknak is a gyakori érintkezést. Némelyik élénkebb nőnek van több «Kränzchen»-je, aszerint, amint az rokonokból, tisztán nőkből vagy férfiakkal vegyes társaságból alakul s igy a fárasztó napi munka után csaknem minden estére kijut a kellemes szórakozás. Nőegyesület is több van Nagyszebenben, noha a város alig számlál 30 ezer lakost. Egyik előadó gyűlésen én is ott voltam a hallgatók sorában. A terembe lépve feltünt a sok asztalterítő, mind kézimunka, a tagok adták össze, hogy barátságossá tegyék a terem külső képét. (Egy internátusban lakó növendéklánytól meg hallottam, hogy ők intézetüknek szoktak ajándékozni kézimunkákat hasonló célból.) A leterített asztalok mellett kézimunkával kezünkben élénk beszélgetés közt vártuk az elnöknőnek a női munka fontosságáról szóló, érdekesnek igérkező előadását. Nekem igen soknak tünt fel a megjelentek száma, a mi vidéki városainkban megszokott nőegyesületi gyűlések látogatottságához hasonlítva, azonban az elnöknő az előadó asztalhoz lépve kijelenté, hogy tekintve az összegyűltek csekély voltát, nem tartja meg felolvasását, kárpótlásul rögtönözve, egy ujonnan megjelent könyvet ismertetett.

Szorgalmuknál és egyesülésre való törekvésüknél azonban még nagyobbnak mondható *szász nemzetiségükhöz való ragaszkodásuk*. A legkisebb díszítési tárgytól a legnagyobb tulajdonukig, a nyelvig féltő gonddal őriznek különösen a nők mindent, ami őket szász voltukra emlékezteti. Alig van lakás, hol az ebédlő falait ne díszítenék egyszerű cserépkancsók és cintányérok, melyeket régen nagyobb lakomáknál használtak. Sok kézimunkát készítnek piros-kék, az ő kiválasztott színükkel. Keresztöltéses mintákból rendszeresen összegyűjtött és kinyomtatott gyűjtemé-

nyük van, melyeket eredeti szásznak tartanak. Csaknem minden úri nőnek van nemzeti díszöltönye, melyben nagyobb ünnepélyeken megjelennek; ha pedig a falu lányai csak kis mértékben is megpróbálnak felhagyni a régi viselet teljes megőrzésével, a papné tekintélyének egész súlyával igyekszik őket a régihez visszatéríteni. Valóban felejthetetlenül szép látvány volt előttem is, mikor napfényes májusi ünnepnapon egy kis falucska csinos templomában az egész lakosságot festői viseletben láttam összegyülekezni.

Hogy polgári körben is mennyire tisztelik az ősrégi öltözködési módot, arra jellemző példa gyanánt hallottam elmondani a következő kis esetet. Egy nagyszebeni nő fia Bécsbe került; ott úgy felvitte az Isten a dolgát, hogy fogatot tarthatott. Kocsisának szeretett volna valami eredeti uniformist, hazaírt tehát anyjának, hogy csináltasson egy díszöltönyt, amilyent a régi polgárok hordtak. Az idős nő azonban felháborodással felelte: «Die Tracht ist uns heilig» — s nem engedte meg, hogy azt kocsis hordja.

A szász nyelvhez szintén annyira ragaszkodnak, bár az messze van az irodalmitól, hogy maguk között legtöbbször a legműveltebbek is szászul beszélnek. A szász népköltészet termékeit régen összegyűjtötték; most készül nagy szótáruk s ennek összeállításában is jelentékeny részt vett egy kiváló szász nő.

Azonban ami mindennél jobban feltünt s ami világukat más világgá teszi, az a magyarságtól való távolságuk minden téren. Egyszer egy kis III. polgárista lánnyal beszéltem; igen okos, értelmes gyermeknek tünt fel, azt kérdeztem tőle, mi volt a legutóbbi iskolai dolgozatuk. A legkomolyabb meggyőződés hangján válaszolta:

— Hiába mondom, úgy sem tetszik ismerni.

— Hátha mégis — unszoltam.

— Siegfried jellemzése a Niebelungen énekből.

Nagyot nevettem magamban, érdekes dolog lenne, polgári iskolai tanítónői oklevéllel nem ismerni a Niebelungen éneket.

Azonban napról-napra láthattam, hogy e kis lány felfogása nem egyedüli, mivel ők nyelvünket, történetünket, földrajzunkat és egyéb viszonyainkat alig-alig ismerik, természetes következmény gyanánt csodálkoznak, ha nekünk tájékozottságunk van csak kis mértékben is a német műveltségről. Szinte fájt a szívem, mikor előkelő női társaságban ily kérdés hangzott felém: Ugyan kérem, élt valóban Zrinyi Ilona, vagy csak mondai alak volt?

A legszomorúbb pedig a dologban az, hogy jószántukból nem is igen törekesznek a hozzánk való közeledésre. Mint országgyűlési képviselőik a népiskolai új törvényjavaslat tárgyalásakor annyit emlegették, féltik saját műveltségüket a magyar befolyástól. Különösen a nők keseredtek el nagyon s akadt anya, ki tud ugyan magyarul, de elhatározta, hogy akármilyen nehezen megy is gyermekeinek a magyar tanulás, nem könnyíti otthon mukájukat. «Csak kínlódjanak, küzködjenek, mondotta, legalább örökre meggyűlölik a magyart.» Szerencsére, ez a kegyetlen nyilatkozat az ő körükben is megbotránkozást keltett s amilyen szomorúan esett hallanom ennek az elbeszélését époly lelki gyönyörűséget okozott, midőn idősebb, művelt nők arcán is feltünni láttam a mély figyelmet, mikor a magyar irodalom és történet köréből egyetmást elmondottam. Határozottan látszott, hogy az én épen nem tökéletes német beszédemen át is egy új szellemi élet nyílt meg előttük, melynek nemes volta érdeklődéssel ragadta meg lelküket.

Különben mint igazi művelt emberek, mindenütt nagy előzékenységgel fogadtak. A család tagjai vállvetett buzgalommal igyekeztek megismertetni városuk és vidékük minden nevezetességét; azonkívül megkértek, fogadnók el cserébe képzőbe járó hugocskájukat, hogy élőszó útján gyakorolja vakációban a magyar nyelvet, mely az iskolában legtöbb nekézséget okoz neki.

A csere azóta meg is történt. Hosszas tanácskozások után legkisebb testvérem, a család féltett kincse útnak indult Erdély felé, onnan pedig jött egy élénk eszű, bájos szász lányka, aki oly pompásan érezte magát köztünk, hogy bizonyára sohasem jut eszébe többé a gyülölet, ha reánk gondolva, a magyarokról

megemlékezik. Kis öcsém pedig szintén a legnagyobb örömmel tervezi, mily kellemesen fogja a következő vakációt ismét köztük tölteni.

Ilyenféle benyomások keltették fel bennem azt a gondolatot, hogy jó volna élénkebb társadalmi érintkezések révén is közelebb hoznunk a szászokat. Hiszen lehetetlen, hogy annyi kiváló jellembeli tulajdonságuk mellett kellő felvilágosítások után be ne lássák azt a hálát és kötelességet, mellyel nemzetünk iránt tartoznak s nem ismerem ugyan közelebbről a többi nemzetiségeket, de nem hiszem, hogy akár az oláh, akár a tót képes lenne — minden nagy számuk mellett — annyi erkölcsi erővel gazdagítani hazánk szellemi tőkéjét, mint ez a derék, szorgalmas, művelt kis népfaj, ha sikerülne teljes egybeolvadásuk a magyarsággal.

Vallás- és közoktatásügyi miniszterünk megtette erre nézve az első és legfontosabb lépést. Századok sajnálatos mulasztását van hivatva helyrehozni az új népiskolai törvény, de mint Kölcsey mondja: «Egyedül a legnagyobb erő sem tehet mindent, mondhatnám nem tehet sokat: egyesített erőknek pedig a lehetetlennek látszó is gyakran lehetséges».

Sokszor előfordul polgári és felsőbb leányiskolába járó növendékeink között, hogy a német nyelv nagy nehézséget okoz nekik, pedig szülőik szívesen áldoznak erre a célra, csakhogy jól tudjanak beszélni; de az eddigi szokás szerint leginkább Grácba, Bécsbe vagy még távolabb küldik őket. Amennyiben tehetjük, irányítsuk az ilyen szülők figyelmét az erdélyi havasok alján fekvő, kedvező egészségi viszonyokkal is rendelkező Nagyszeben felé. Többrendbeli kitünő leányiskolában válogathatnak a félig-meddig önémet városban; szemlélhetnek benne egy kis Lipcsét, Drezdát, annyi a könyvkereskedése, könyvtára s nagyszerű a Bruckenthal-palota óriási képtára, a kölcsönös megismerkedés pedig békés uton előmozdítja azt a boldogabb időt, midőn hazánk lakói nyelvben és érzésben mind egyenlők lesznek.

Pápa. *Vozáry Erzsébet.*

A MODERN NYELVOKTATÁS KÉRDESÉHEZ.

A modern nyelvek tanítását középiskoláinkban nagyrészben kétféle alapon végzik: vagy tisztán gramatikai alapon, vagy helytelenül felfogott gyakorlati uton. Előbbi tanítási mód — a latin nyelvoktatás befolyása miatt — javarészben gimnáziumokban, utóbbi főleg leányiskoláinkban divik.

Így a maga kizárólagosságában egyik tanítási eljárás sem helyes.

A modern nyelveknek tisztán gramatikai alapon való tanítása ellen újabban eleget írnak, eleget bizonyítják tarthatatanságát, mivel épen a fülnek is meg kell szokni a nyelv zenéjét és nem elég ismerni annak a structuráját.

De már több szó ejthető a másik tanítási módról, annál is inkább, mert újabban mindjobban hangoztatják jogosultságát, ami alkalmas arra, hogy némely pedagógusokat megtévesszen és a gyakorlati irány félreértésére vezessen.

Mert mit látunk a gyakorlati irányú túlzóknál? Azt, hogy az első két évben még tanítanak nyelvtant, de azt is csak azért, mert elő van írva s gyakran még azt sem gyakorlatilag, hanem a gramatikát magáért a gramatikáért, vagyis kész szabályok nyujtásával, hogy épen neve legyen, fősúlyt fektetvén a nagyszámú olvasmányokra és azoknak elrecitálására. A következő két évfolyamban (a felsőbb leányiskolák III. IV. osztályaiban) a gramatikát illetőleg megint csak a szabályzat mérvadó tanítóinknál s mindössze germanizmusok (avagy gallicizmusok) felsorolására és egynehány szóvonzatnak könyvből való betanítására szorítkozik a gramatikai oktatás. Az egész tanításnak a gerince megint a végnélküli olvasmányok elmondatása.

S már most kérdem, hogy miféle haszna van az ilyen tanításnak? Nincsen belőle hasznuk sem a nyelvet beszélőknek, sem a kezdőknek. A nyelvet beszélőnek nincsen belőle haszna, mert a nyelvnek különféle fordulatait nem használja tudatosan, amint az olvasmányt elmondja, azok tehát elmosódnak, de meg a saját beszédmódjának hibáiról sem szokik le, mert, bár tanítója javítja a hibát, nem tudja, hogy miért hibás az. Így pl. a túladunai németség a főnevet egyes prepoziciók mellett hibás esetbe teszi, a mellékmondatok szórendjét hibásan használja (pl. weil er hat gesagt) s bizony ilyen tanítás mellett a növendék ezeket a hibákat az iskola befejeztével csak úgy ejti, mint ennekelőtte, amint ezt otthon hallotta.

Ugyancsak kevés eredményt mutathat föl az ilyen tanítási mód a kezdőknél. Mert valóságos Mithridateseknek avagy Mezzofantiknak kellene lenniök, hogy valami nyelvismeretet elsajátítsanak belőle. Hiszen az új szóknak, szóképeknek, kifejezés módnak egész légiója hemzseg agyukban, melyeket azonban csak abban a sorrendben tudnak használni, amint az megtanulták. Különben elveszett reájuk nézve ezeknek a szóknak és kifejezéseknek legjava, mivel épen emlékező tehetségünk természetéhez mérten úgyszólván minden szót külön megbeszélés tárgyává kell tennünk, régi képhez hozzákapcsolnunk, hogy az megrögződjék. Vagyis minden egyes szót lelki tulajdonná kell tennünk.

Egy másik következménye az ilyen tanítási módnak az, hogy a növendék, mire a két utolsó évfolyamba lép, (a f. l. V. VI. osztályba) hol irodalmi művek olvasása a feladat, csekély vagy hibás nyelvismeretével a tanárt minduntalan megakasztja a haladásban. A nyelvet beszélő a maga — dialektusából fakadó — hibáival, a kezdő pedig azzal, hogy az egyszerűbb mondatnak is csak nagynehezen tudja kivenni az értelmét, mivel épen az illető nyelv szellemébe nem tud belehelyezkedni. Ilyenkor tűnik ki csak a tudatos gramatizálásnak a nagy fontossága. Mert ha a tanár a kérdéses mondatot részeire bontotta, egyszerre megnyilik a növendék előtt az értelme és maga is csodálkozik azon, hogy ezt mindjárt felfogni nem tudta.

Ilyen tanításnak a nyomában jár végül a dolgozatok készítésének és készíttetésének sajátságos és eléggé el nem ítélhető módja. Bizonyára sokunknak feltűnt már nem egyszer a dolgozatoknak az átlagos tudáshoz mért aránytalanul magas niveauja és — egyformasága. Azok a II. III. oszt. növendékek kész Cicerók dolgozatuk nyelvezetében, úgy, hogy első pillanatra imponál az olvasónak a növendékek nagy nyelvkészsége, de csakhamar kiábrándul, mikor 3—4 dolgozat elolvasása után látja, hogy azok jobbára egyformák. És ez akként történik, hogy a tanító a kidolgozandó kérdést készen nyujtja a növendékeknek és addig ismételteti, míg valamennyien meg nem tanulják. Ilyképen önállóságról, öntudatosságról szó sincs; a növendék a dolgozatkészítéskor mindig csak arra gondol, hogy hogyan is mondta azt a tanító. Úgy, hogy előáll az az anomália, hogy a nyelvben járatlan, de jó memoriával bíró növendék jobb dolgozatot készít, mint akinek az a nyelv anyanyelve, de memoriája gyöngébb. Mondanom sem kell, hogy az eféle dolgozatkészítésből a növendék mit sem tanul, mert munkája nem érdekli őt; hiszen érzi, hogy nem az ő alkotása. S mikor javításra kerül a dolog, époly gépiesen javít, mint amilyen gépiesen dolgozott. De hát ez természetes folyamánya a részünkről annyira elítélt dolgozatkészítési módnak, mert mindent a memoriára alapít s a növendéknek is a maga produkálásában tisztán arra lehet és kell támaszkodnia.

S minden a kellő disztinkció hiányából ered. Mert tény az, hogy leggyorsabban valamely nyelvet ily tisztán gyakorlati uton lehet elsajátítani, de csak akkor, ha azt a nyelvet tanító egyén a növendékkel állandóan együtt van, úgy, hogy a szóknak, kifejezéseknek és mondat-szerkesztéseknek egész nagy sokasága minduntalan megismétlődik, a növendék lelkében lassan megrögződik és a növendék önkéntelenül és öntudatlanul is a nyelv szellemébe magát beleéli.

Mikor azonban a növendékkel heti 2—3 órában foglalkozunk és akkor is harmincad-negyvened magával, az ilyen tanítás a levegőbe épitésnek tűnik fel nekem, mivel a nyujtott

ismereteket semmi szilárd alapra nem fektetheti: *az ilyen, részünkről elítélt tanításnak t. i. a folytonos ismétlés az egyedüli eszköze, a jó fül és memoria a bázisa, melyre épít, de nem rendelkezik azzal az idővel, melyre szüksége volna, hogy azt a két elemet célja szolgálatába hajtsa.* Ezzel eljutottunk annak a kérdésnek a megoldásához, hogy hogyan is tanítsuk hát a modern nyelveket? Röviden felelek meg reá: *tanítsunk gyakorlati uton, de gramatikai alapon.*

Vagyis bővebben kifejtve: dolgozzuk fel az olvasmányokat tárgyilag, kérdések alapján (azok ismételtetésével), beszédgyakorlatokat formálván belőlük, aztán *dolgozzuk fel teljesen gramatikailag*, vagyis szótanilag (főleg a helyesírás miatt) és mondattani elemzéssel. Emellett tartsunk beszédgyakorlatokat a mindennapi életből vett tárgyaktól és a tanár beszéljen lehetőleg kizárólag az illető nyelven. De hogy mindezt keresztül vihessük, kevesebb olvasmányt kell felvennünk, mint ahogyan ezt több helyt látjuk.

Az elmondottak általánosan ismert és elfogadott didaktikai elveken nyugszanak, de hangoztatásuk szükséges, mert a gyakorlatban alkalmazva, ma még hiányt pótolnak.

Temesvár. *Dr. Lersch Ernő.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A Frauenbildung. Az új pedagogiai eszmékkel és a tudományok meg művészetek legújabb vívmányainak az értékesítésével vagyis népszerűsítésével egy időben sok szó esik arról, hogyan lehet haladásra, erényre és boldogságra vagyis az erényes boldogságra nevelni az ifjúságot. Mi neveli a tanulókat boldog és boldogító polgárokká, mi biztosítja a tanulók egyéniségének megfelelő jó megélhetést, hogyan kell az egyes iskolák anyagát iskolák, tantárgyak és órák szerint kijelölni, csoportosítani és feldolgozni? mindezek nagyon sürgős kérdések. Fontos továbbá az is, hogy életreképző iskoláinkat minél gyakrabban tekintsük át a maguk teljes összefüggésükben és hogy a részletkérdéseknek ezen az áttekintésében, az élet minél jobban megkapja az őt megillető helyet avval is, hogy a különböző érdekelt és hozzáértő körök véleményüknek kifejezést adhassanak. Hogy mindez mennyire fontos, azt világosan látjuk abból a mozgalomból, ami épen a Nemzeti Nőnevelés-ben a leánygimnáziumi latin tanítás tárgyában ilyen irányban indult meg!

Ha a mai nőnevelés gyakorlati feladataiban ilyen áttekintően akarunk tájékozódni, akkor nagyon érdekesek a Frauenbildung legutóbbi számai.

Sokat mond mindjárt szeptemberben az a meghívó, mely a felsőbb leányoktatás ügyének az előmozdítására alakult német egyesület huszadik közgyűlésére szól Ulmba. Először felsorolja azokat az intézkedéseket, melyekkel a tagok teljes kényelmét és tömeges látogatását, tehát épen a kérdések fennemlített sokoldalú megvilágítását és széles rétegekbe való behatolását igyekszik biztosítani. Bevezetésül a «Schwabenland und seine Dichter» című előadást jelzi, evvel is megéreztetvén, hogy a német költészet gyönyörű nőalakjai a német iskolák tanításának az ideáljai. Ezt követik az egyes iskolák szervezeteinek és tanterveinek a bemutatásai, még pedig az összesen tíz (vagyis az elemi iskolák után hat osztályú) felsőbb leányiskoláké; a különböző leánygimnáziumoké, a nőiskoláké és a felsőbb iskolai tanítónőszemináriumoké; mindez egymás mellett, egyszerre, világos át-

tekintésben. A munkaterv után közöl mindjárt a folyóirat minden iskolához egy-egy vázlatos tanterv-kisérletet. Ebből már előre is tájékozódhatik az érdeklődő és ez már előre is irányítja a hozzászólásokat. A tanterv-kisérleteknél legfigyelemreméltóbb, hogy a tanítás módjában és a tananyag megválasztásában a felsőbb leányiskola alkalmazkodik a hatosztályú fiú-reáliskolákhoz és a speciális női érdekeket csak ezeken a közös tanítási célokon belül elégiti ki. Ez az elv azért is fontos, mert így a kétféle iskola nem szigetelődik el egymástól; így felhasználhatja egyik a másik minden bevált újítását, minden hasznos tapasztalatát. Nem kevésbbé fontos az sem, hogy a leánygimnáziumok lehetnek a teljes nyolcosztályú gimnáziumok mellett többféleképen elágazóak is, mert nagyon ügyelnek rá a németek is, hogy többször nyiljék alkalmuk a magántanulást nehezen győző leányoknak arra a nöknél különösen komoly és el nem hamarkodható elhatározásra, hogy tudományos pályára készüljenek teljes iskolai képzettséggel. A szó szoros értelmében vett középiskoláktól nagyon eltérők a «nőiskolák», noha egyes gimnáziális kurzusokhoz hasonlóan, szintén a felsőbb leányiskolák után veszik át a leányok továbbképzését. Talán a hivatalos nevükön kívül még legtalálóbban műkedvelő iskoláknak nevezhetnénk el őket. Lényeges a szervezetükben az, hogy még csak meghatározott munkatervük sincs. Az egyes helyhatóságokra, illetőleg fenntartó testületekre bízzák, hogy ilyeneknek az alapját időről-időre a helyi körülményeknek megfelelően megállapítsák és az újabb döntő tapasztalatokhoz alkalmazzák. Még ezeken a szabadon megállapított kereteken belül is csak heti tizenkét órai óraszám az, ami a tanulókra kötelező. Ezen a kis kötelezettségen kívül mindenki avval a tárggyal foglalkozhatik, amihez legtöbb lelkesedés és siker fűzi s amiről igy, ezen a fokon már meg tudja ítélni, hogy megfelel-e egyéniségének vagy nem. Ezen iskolák még a legkezdetlegesebbek, de egyszersmind ezekben nyilik legtágabb tér a továbbfejlődésre is abban a gyönyörűen meghatározott kettős irányban, hogy egyrészt a közös nemzeti állami életük jogaival, kötelességeivel, jótéteményeivel ismerkedjenek meg, másrészt pedig a női és anyai hivatás feladataival foglalkozzanak. A tanítónőképzők szemináriumaiban nagyon szép az utolsó év munkabeosztása. Az utolsó évet a szaktárgyak némi újabb megszilárdításán kívül egészen a pedagogiának tapasztalati és elméleti elsajátítására fordítják. Nevezetes, legújabb reformjuk az is, hogy nem tanítanak rendszeres pedagogiai történetet, hanem bevezetik a kezdőt a mai pedagogia megállapodott főeszméibe és főkérdéseibe és csak ezeknek némi hűbb megvilágítása és értékelése okáért tekintenek vissza azok történeti fejlődésére is. Súlyt vetnek arra is, hogy milyen be-

folyást, gyakoroltak a nők a pedagogia fejlődésére és milyen helyzetet foglalnak el a leányiskolák az oktatásügyben.

Még érdekesebb, mert még tágabb körű a Kassel-ba összehívott kongresszus meghívója. Ez a kongresszus még csak felsőbb, tudományosabb irányú iskolákhoz sincs kötve. Erre a német női Művészet és Művelődés társas egyesülete felhívja az egész német női világot avval a meggyőződéssel, hogy a nőnek is van joga kora minden vívmányának és minden nevelési előnyének az élvezéséhez és hogy a nőnek joga is meg kötelessége is, hogy a nevelés kérdéseihez női szemmel is hozzá szóljon. Itt azután igazán alkalom nyilik rá, hogy a szülők is elmondhassák kívánságaikat és véleményeiket, akik a saját gyerekeiknél szerzett tapasztalataikból ismerik az iskolai tanítás és nevelés kiküszöbölendő hibáit, nehézségeit és továbbfejlesztendő erényeit! Itt igazán alkalom nyílik arra is, hogy különböző társadalmi körök is szeretettel közeledjenek egymáshoz, mert itt gyermekeik szeretete és hazájuk jövőjének a közös gondja hozza össze őket!

A Frauenbildung ismerteti azon ünnepet, melyet Franciaország a nyilvános felsőbb leányoktatás huszonötéves fennállásának alkalmából ült. A nagynevű Camille Séevel az élükön a legkiválóbb francia szakemberek és államférfiak mind fennen hangoztatják, hogy köztársaságuk legáldásosabb alkotásainak egyike és ugyancsak valamennyiüknek méltó büszkesége nőnevelésüknek ez a nagy és most már jórészt eredményeiben is ismert fellendülése, mely felszabadította a női szellemet művészetben és tudományban, áldásos társadalmi tevékenységben és benső családi életben is! Nem győznek rajta örülni, hogy ezentúl majd a tudományok és művészetek útján is világosabban fognak olvasni és többet fognak gyönyörködhetni a megnyiló női lélekben és hogy így a női szellem fejlesztésével és gazdagításával is megerősítik, megszépítik és megsokszorozzák maguk és az egész művelt világ előtt életük nagyságát és dicsőségét! Látják és a jövőben még jobban remélik, hogy a magasabb iskolázás révén is első sorban a nők kedélyműveltsége fog emelkedni, az a szívjóság, mely az észnél is jobban képes a világ ellentéteinek az áthidalására; mely a még látszólag összeegyeztethetlent is képes összeegyeztetni. Várják a nőktől általában a természetes, a mindig igazra és jóra vezető, a minden irott törvény betűjén felülálló, a vallási és politikai vitákat elsimító, a minden becsületes emberrel közös és minden emberi beismeréssel megegyező erkölcs ápolását, fejlődését — s ennek a célnak a megközelítésére tanítanak is külön erkölcstant a leányiskolákban! Várják a művelt nőktől az emberi társadalom elhagyottainak a felkarolását, az emberiség

szenvedéseinek a megértését, a fájdalmak enyhítése és gyógyítása legjobb módjainak a felismerését — és ezért már a leányiskolákból látogatott ovodákban is feltárják előttük annak a sok támogatásra szoruló szülőnek a baját, kik kénytelenek egész napra megválni gyermekeiktől! Várják a művelt nőktől, hogy ezentúl nők és férfiak a Curie-házaspár ritka példájára együtt, egyetértően, egymást támogatva fognak dolgozni különösen akkor, mikor a munkakedven és emberszereteten kívül még a szerelem és a családi élet szoros kötelékei is egymáshoz fűzik őket. Végül a franciák a nőktől is a jelenkor szellemének a megszeretését és emelését, a mindennapi életnek a megszépítését és harmoniáját remélik, s elvárják tőlük is a segítséget a legspeciálisabb francia erényeknek a felvirágoztatásához, az igazságossághoz, az igaz szeretetéhez, a való élet megbecsüléséhez, a biztos itélőképességhez és a lankadatlan remény táplálásához!

Hogy ilyen segítséget várnak a művelt nőktől a művelt államok, amellett ugyancsak tanuskodnak a Frauenbildung részletesebb kérdésekkel foglalkozó felsőbb nőnevelési cikkei is. Dr. Keim például lelkesedéssel értekezik a régi klasszikus világ szerepéről a leányiskolákban. Elmondja, hogy a fiatal gyermekleányok legjobb nevelője nem is annyira és nemcsak a természet vaskövetkezetessége, mint inkább az emberi szellem, az emberi sors, az egyéni élet, mert ez az, ami legjobban meghatja őket. A nemzetek életében is érdekli őket az, ami nemzetek szerint változó; érdekli őket a római szellem fegyelmezettsége és fejlettsége, továbbá a rajongó görög szabadság- és igazságszeretet, az eleven görög szépségkultusz. Nagy örömmel merülnek el ők is a görög élet kedves világába, derült harmoniájába és mély gondolatoktól áthatott szellemi gazdagságába. Idézi Keim továbbá a görög irodalom leányiskolai értékének a hangsúlyozására Goethét is, aki szerint a világos belátás, a derült felfogás, a könnyed játszi közlékenység az, ami elragad bennünket az irodalomban s aki szerint a görögöknél mindez feltalálható.

Keim mellett Bäumer Gertrud meg még egyszer visszatekint a nőiskolák társadalomtudományi és leginkább az evvel kapcsolatos ethikai és filozofiai tanítására, felvetvén újra azt a kérdést, hogy az ezekről a tárgyakról írt dolgozatok önálló elmélkedések legyenek-e vagy pedig kiváló tudósok idevágó értekezéseinek az ismertetései, például ilyen gondolatról, mint hogy: «Csak a törvény adhatja meg szabadságunkat.» — Abból indul ki, hogy a tanulók saját tapasztalatai épen ezen a fokon még nagyon egyéniek, hogy egyáltalában később is mindég nagyon fontos az emberi élet különböző megnyilvánulásait is tekintetbe venni, hogy fontos az egyéni tapasztalaton túl is egyetérteni és

együttgondolni másokkal s ezért eredményesebbnek, tanulságosabbnak és fejlesztőbbnek tartja az olyan munkát, mely például Schiller kisebb filozófiai iratairól ír vagy Paulsen ethikáját dolgozza fel úgy, hogy annyira átgondolja és magáévá teszi azoknak az eszméit, hogy ki tudja belőlük választani a legfontosabbakat.

A tudományos irányú nőképzés mellett érdeklődéssel kell megfigyelnünk azt a nagy alaposságot is, mellyel a Frauenbildung a gyakorlati női iskolákkal, még pedig a háztartási, ipari és kereskedelmi oktatással, különösen pedig a két előbbivel foglalkozik. Nagyon jól tájékoztat a külföldi mintákról és tapasztalatokról, s részletesen közli Simon és Gürtler tanácsosok belgiumi és párisi tanulmányútjainak ilyenirányú áttekintő, a legfontosabb megfigyeléseket világosan összefoglaló ismertetéseit. Mindegyik ismertetésben igazán meglephet bennünket az ilyen iskoláknak a rendkívüli nagy száma és minden fokon, minden tekintetben rendszeres szervezése, szóval az a buzgó törekvés, hogy alapos, megfelelő, tartós és sokoldalú tanulmányokkal egészen kifejlesszék és mindenképen a kor színvonalára emeljék ezeket a foglalkozásokat is. A sokoldalú képzésre jellemző az egészségtan lelkiismeretes bevonása is, továbbá a megfelelő ipariskolai tanfolyamokon a rajz- és a kosztümtan figyelmes tanítása. A rajzot sok helyen nap-nap mellett tanítják s így lehetővé teszik az önálló felfogást és tervezést. Ami meg ezeknek az iskoláknak a szervezését illeti, abban az a nagyon figyelemreméltó, hogy az iskolák gyakorlati irányának teljesen megfelelően, a tanács a társadalom minden rétegéből alakul ki. Vannak ott nők és férfiak, vannak városi és miniszteri megbizottak, vannak tekintélyes és különböző érdekeket képviselő polgárok, vannak szószólók sokféle tanítótestületből és ami lényegbevágó, vannak munkaadók és munkakeresők is, akiknek a tapasztalatai szintén döntő befolyást gyakorolhatnak az iskolák továbbfejlődésére. Végre nem hagyható még figyelmen kívül az sem, hogy vidékek szerint is más és más ezeknek az ipariskoláknak a szervezete és a tananyaga, ami összefüggésben van a helyi nyersanyagok minél célszerűbb felhasználásával és a helyi kínálathoz meg kereslethez való okos alkalmazkodással. Vannak iskolák, amelyekhez már műhely, vagy úgynevezett tanuló-atélier is szegődik, olyan atélier, mely már a munkaadókkal és cégekkel is olyan közvetlen összeköttetésben áll, hogy itt már megrendelésre és pénzért is dolgoznak s itt már igazán a szó szoros értelmében gyakorlati munka közben és gyakorlati alkalmazásra tanulnak. S hogy még ennél is többet tegyenek, még önállóan működőknek is tartanak kurzusokat és előadásokat, s ebben olyan bőkezűek a hatóságok,

hogy például Párisban a női ipariskolákban párisi tanulóknak nem kell tandíjat fizetniök. Az általános műveltség kiegészítésére legjobban rászoruló 12—15 éves fiúk és leányok még az általános tudományos és művészeti tudásukat is gyarapítják ezekben a szakiskolákban szaktárgyaik közvetlenebb elméleti és segédtárgyai mellett.

Mindezeket az ismertetéseket nyomon követik a Frauenbildungban a háztartási iskolák és az ipariskolák tanítónői kiképzésének a részletesebb programmjai is. Úgy látszik, hogy kezdetben a tanítónőkre lehetőleg még nagyobb súlyt vetnek, mint az iskolákra, ami követésre méltó. Az ő programmjukban is arra fordítják a legnagyobb gondot, hogy kellő irányító vezetés mellett sok gyakorlatuk. nagy kézügyességük, kitartó szorgalmuk, kedvük és tervező képességük legyen; hogy azután viszont ők is serény és szép munkára tudjanak buzdítani.

A németek gyermekkertjei és gyermekotthonaik is kezdenek újjászületni. A gyermekkertek munkáját is mindenekelőtt minél derekabb tanítónők képzésével óhajtják minél áldásosabbá tenni. Ezt a képzést a népnevelési egyesülettől fenntartott intézetük újabban is egészen Pestalozzi és Fröbel szellemében végzi. Ennek a szellemnek köszönhető, hogy a kicsinyek szeretete, a gyengék gondozásának a vágya át meg áthatja őket! Ennek a szellemnek köszönhető, hogy a tanításnak már ezen a fokán is mindenben megnyilatkozik az a törekvés, hogy a tanítás játszás és munka, a természet és az élet különböző változó megnyilatkozása és jelensége legyen. Ennek a szellemnek a fenntartására fontos, hogy az itt kiképzett tanítónők otthonosak legyenek a gyermekegészségtanban, vagyis a gyermekek testi jólétének a gyarapításában, a gyermekételek főzésében és a beteg gyermekek ápolásában, továbbá, hogy ismerjék a legújabb és legrégibb, a legötletesebb és legszebb Fröbel-munkákat és a legkiválóbb gyermekirodalmat! Gondolnak arra is, hogy ezen irodalom művelését életcélul tűzhetik ki a tehetségesebb tanítványok.

Mikor egyrészt figyelemmel kisérem, hogy milyen sok munkakör nyilik meg a nők előtt, szinte elcsodálkozom rajta, hogy mennyire hiányzik ilyen vezető iskolázás az irodalom művelésében! Hányszor írják kezdő íróknak szerkesztői üzenetekben. hogy olvassák a nagy írókat! Ez kétségtelenül sokat ér; sokat ér a mindennapi beszéd és írás is; sokat érnek a nyelv általánosabb technikája mellett a kész írókról írt kritikák is, de azért mégis ez mind kevés ahhoz, ami az írás mesterségéből vagy művészetéből tanulás útján elsajátítható; magában ez mind aránytalanul fáradságos és mind hosszadalmasan vezet sikerhez! Sokat érnek az iskolák magyar nyelvű dolgozatai is,

de milyen volna, ha létesülnének iskolák vagy kurzusok kisebb, egyszerűbb írásművek művelésére a különböző ipariskolák és ipartanfolyamok mintájára? Az Erzsébet-Népakadémia már példát adott valami ilyenre; ott már van fogalmazási kurzus. Milyen volna, ha a művészi irodalmi tevékenység felvirágoztatására meg létesülne valamilyen mintaíróiskola-féle a mintarajziskolához hasonlóan? Még minden egyébtől eltekintve is, csak mennyi ma már a folyóirat, az írásbeli közlemény, az írásbeli ismertetés is mindenfelé; milyen sokra van égető szükség és milyen jó volna, ha ezek széles e hazában mindenütt minden ízükben irodalmi színvonalon állnának. Az arravalók közül is milyen sokan mennyivel előbb megszólalnának, ha jobban és könnyebben értenének az íráshoz, ahhoz az eszközhöz, mely oly nagyon fontos az emberi érintkezésben és fejlődésben, az emberi tapasztalatok terjedésében! Milyen sok és köztük milyen sok új hivatás vár ezen a téren a nőkre is!

Budapest. *Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Felhívás a magyar nép- és háziipar érdekében.

A magyar nép- és háziipar olyan alkotásokkal dicsekedett a multban, hogy a haladottabb nemzetek irígységét és bámulatát is méltán felkelthette. A nemzeti ízlés eme drága ereklyéi pusztulásnak indultak. A külföldi selejtes, de olcsó árú beözönlése, a hazai gyári és gépipar fejlődése, a könnyebb megélhetés reményével biztató kivándorlás jórészt elsorvasztotta a magyar nép- és háziipart s ma már nagyon sok vidéken csak a «régi» holmik között, a «ládafiában» találhatunk rá a multban készült, kincseket érő nép- és háziipari termelvényekre.

Nagy arányú országos mozgalom indult meg abból a célból, hogy megmentse, ami megmenthető. E mozgalom feladatául tűzte ki, hogy a népet, különösen a nép asszonyait az elhanyagolt háziipari foglalkozásokhoz visszavezesse; hogy a nép és háziipari munkák értékesítésével a kivándorlást megakadályozza s a kivándorlásból visszatérőket keresethez juttassa; de főként, hogy a magyar nép- és háziipar által termelt tárgyak nemzeti, művészi motivumait összegyűjtve az enyészettől megmentse és a műiparban továbbfejlessze.

Ennek az immár országosan szervezett *mentési munkának* csak akkor lesz igazi eredménye, ha a mentés és újrateremtés szükségérzete a társadalom minden rétegét áthatja s ha mindenki arra törekszik, hogy erejét a többiekével egyesítve a jelentkező háziipari mozgalmakat támogassa. Igy nem pusztul el idegenben emberanyagunk, nem kallódik el az őseink keze által teremtett szép nemzeti kultura. Igy segíthetünk a társadalmi nagy átalakulás miatt sok szenvedésre kárhoztatt olyan magyar asszonyokon, kik a diplomaszerzéssel és hivatalkereséssel járó tülekedéstől írtóznak, megtartva őket az otthon végezhető munka erejével az otthonnak, a családnak.

Ebben a mentési munkában részt vehet az ország legszegényebb polgára is: ha a termelők közé áll, vagy azokat munkára tanítja; ha maga a háziipari tárgyak fogyasztójává lesz és másokat erre buzdít; ha az országos mozgalom vezetőinek figyelmét vidéke termelvényeire felhívja vagy e termelvényeket értékesítés céljából a központba felküldi; és végre ha a «ládafiában» őrzött régi ipari termékeket összegyűjti és az újonnan teremtendő háziipar számára mintául átengedi.

Folyóiratunkkal is óhajtva e mentési munkát szolgálni, midőn

arra ezuttal a figyelmet felhívjuk, a következő kérelmet intézzük olvasóinkhoz, munkatársainkhoz, folyóiratunk barátaihoz, különösen a magyar tanítónőkhöz.

1. Szíveskedjenek a tulajdonukban lévő, bármi csekély értékünek látszó, régi mintájú hímzést, csipkét, szövést, hálózást, csomózást, vagy bármi egyéb, talán már feledésbe ment háziipari munkát a létesítendő «Országos nép- és háziipar-egyesület» számára — *ajándékul*, vagy *kölcsön*, vagy *eladás céljából* — a «Nemzeti Nőnevelés» szerkesztőségébe beküldeni.

2. Szíveskedjenek vidékükön a nép között vagy az úri családok körében felkutatni a szekrényekben őrzött ilyen mintadarabokat s azokat hasonló célból összegyűjtve a szerkesztőségbe beküldeni.

3. Szíveskedjenek végre a meg nem szerezhető tárgyakat, illetve azok hímzése és szövési mintáit lerajzolni és e rajzokat a szerkesztőségnek megküldeni.

A szerkesztőség e mintákat a gyűjtőbizottság vezetőségének adja át. És pedig: ha a beküldött tárgy az Orsz. háziipar-egyesületnek ajándék, úgy a szerkesztőség gondoskodik a hirlapi nyugtázásról; ha a minta lemásolás végett küldetett be, a szerkesztőség azt lemásoltatás után bérmentve visszaküldi; végre ha a beküldés eladás céljából történt, úgy a szerkesztőség a beküldőt a megvételről értesíti, illetve az el nem adott árút a beküldőnek visszaküldi.

A beküldött tárgyakhoz melléklendők az arravonatkozó adatok: Hol készült, kik foglalkoznak készítésével? Utána rendelhető-e és kinél? Ajándék-e? Lerajzolásra küldik-e be? Ha eladó, mi az ára?

Bizton reméljük, hogy olvasóinknak örömet okoz, ha ilyen formában részt vehetnek eme nagyjelentőségű nemzeti mozgalomban, azért egész bizalommal ajánljuk kérésünket nemzeti érzésükbe és hazaszeretetükbe. *A szerkesztőség.*

*

Erzsébetünnepeink. Milyen mély és benső, a mi Erzsébet-királyné kultuszunk, semmi sem bizonyítja jobban, mint a haza minden zugában tartott Erzsébet-ünnepek szívhez szóló csaknem áhítatos lefolyása. A költészet soha ki nem meríthető forrása a királyné egyénisége, s megilleti mindazokat, kik vele foglalkoznak. Így keletkeznek a szép Erzsébet-beszédek, melyekből minden Erzsébet-napon egész halomravalót hoz nekünk a pósta, szinte fáj a lelkünknek, hogy nem közölhetjük valamennyit. A sok közül kettőről emlékezünk itt meg ez alkalommal. Az egyiket Vidéky Apollónia írta és felolvasta az Erzsébet-szanatóriumban vigasztalást és lelkesedést keltve a beteg hallgatók lelkében, «Egy és ugyanazon a napon ünnepeljük a szent és a világi Erzsébetet.» Igy kezdé Vidéky A. beszédjét. Kettőjük közül a világi jobban simult a magyar lelkébe, mint a tőlünk távolban élt rózsalegendájú szent Erzsébet. Két sugár alak gyöngéd, puha vonalakban nőtt bele a mi történelmünkbe, büszkeséggel töltvén el szivünket. Melyik nekünk a drágább, a fontosabb, azt vagy a vallási, vagy a haza iránti érzés dönti el. A napokban Pozsonyban ünneplik beszédekben, miséken szent Erzsébetet, ki Magyarország földjéből átültettetett Thüringia érdes

virányaira: itthon emlékezzünk meg a Bajorországból beültetett rózsáról, ki lelkének teljességével magyarrá lett, ki évről évre szintén legendásan nő, kinek legfőbb ékessége az az érdekesség, mi egész lényét oly sajátságosan, mondhatnám idegenszerűen bevonja. Történészek, lélekbuvárok, poéták nőttön nőve foglalkoznak ezzel a megjelenéssel, mely szépsége tüneményességével, szíve jóságával, szellemének a magasságba törekvő röptével, történeti beavatkozásával és szomorú mártiromságával, átdöfött gyászos anyai szívével és szörnyű végével foglalkoztatja a fantáziát ép úgy, mint a kutató elmét.»

Majd közölve élénk szinezéssel az életrajzi adatokat, a következőkép jellemzi a királyi turistat. «Nemsokára megkezdte nagy, a világnak exotikusnak tetsző utazásait. Gyöngélkedett, mellbetegnek is mondták. Tőle tanulhatták, miként kell vinni a gyönge tüdőt a levegőre, fel a bércekre, ki a nyilt tengerre, be az erdő sűrűjébe, mint kell tölteni a napot a szabadban, ez éjjelt a nyitott ablak mellett egyszerű katonás ágyon, ahogy azt Bártfán láttuk tőle. Csak egyet nem követett ebben az edző életmódban nem volt jól táplálkozó. Leginkább frissen fejt habzó tejből, süteményből és gyümölcsből élt, mint egy tündér, aki volt is, ritka földönszökő, idegen tündér.

Magányos lelkülete kivitte őt messze tájra, még mielőtt a nyilvánvaló csapások érték, amikről az egész világ tudott. Ki-kiszökött az országból és meg tudta találni Európa legszebb pontjait fölfedező géniusszal. Született utazó volt, olyan kitartó turista, hogy a gyalogolásban férfiak dőltek ki mellőle. Nyolcz órai napi séta — neki könnyű volt mindennapi ismétlésben. Ezért maradt olyan kecsesen, leányosan karcsú, olyan acélosan ruganyos. Felséges urának ugyan azt mondta Nothnagel, a híres orvos. hogy azért ilyen, mert ki van éhezve. (Die Majestæt ist halbverhungert.) Vándorlásaiban folytatta nyelvtanulmányait, mikben egész különös tehetség segítette. Nyolc nyelven beszélt.

Hamar mondják fejedelmi alakokra, hogy tartásuk királyi. Senkire azonban méltóbban ezt nem mondották, mint Erzsébetre, ki feje tartásától egészen a lába hegyéig olyan fenségesen járt, hogy az ember egykönnyen le nem vehette a szemét erről az ideálisan nemes látványról. Ember kívüle így meghajolni. köszönni és mosolyogni nem tudott. Semmi tanultság, semmi csináltság ebben a bájosságban; természetes volt, mert belülről fakadt az, lényéből áradt, arcába ült, tekintetét szépítette, járását ruganyossá tette, mert csupa grácia, csupa elegáncia volt. Királynői, császárnői hivatalában viselte az uszályt, a fátyolt, a diadémet és a hermelint, mert ismét senkisem tudott úgy öltözködni, mint ő, annyi eredetiséggel, festőien és mégis annyira fenségesen. Minden udvari bálnak, ünnepségnek ő volt a ragyogása, minden szem rája tapadt és kisérte minden előkelő mozdulatát.» Majd leírva hogyan lett magyar asszonnyá és mit köszönhet neki a magyar nemzet, így folytatja: «Szerette azt a költőt, ki a királyokkal szemben merészen szókimondó volt, Heinét, a földi és égi nagyság klasszikus tagadóját. Mikor még egész Németország megtagadta tőle az örökítő szobrot, Erzsébet Corfuban, az Achilleion kertjében állított neki emléket, az elejtett rózsa mellé iratta a költő bús szavait: Was

will die einsame Träne (mit a keres a magányos könnycsepp rajtam?). Frankfurtban négy emeletet járt, hogy fölkeresse a költő agg nővérét, meghallani a nővér visszaemlékezését a költő-fivérről. Gyakran idézett Heine műveiből, melyek minden útján kisérték. a párisi Montmartre temetőben nyugvó költő sírhalmára pedig minden évben elküldte a frissen nyilt tavaszi virágokat.

Magányos lélek volt, különös, de telve a csillagokat kereső áthatottsággal, egy igazán legendás alak.

Hogy nekünk olyan különösen kedves mi csoda benne? Árva, küzdő nép vagyunk, a sors mindig ránk nehezedik valamilyen alakban; ha nekünk az idegenből támad védőnk, jóságos, szerető szív: az bálványunk lesz, azt imádjuk. Ez a ház is az ő szépséges nevét viseli, mint hazánkban újabban minden emberbaráti szeretetház. Pestre is hozzák eddigi legszebb szobrát, mit magyar társalkodónői rendeltek az örökimádás templomába. Ez lesz a legbájosabb valamennyi között, valódi királynői egyszerűségében, felséges alakban, hajkoronával ékes fejével. Szeretettel és örök hálával zarándokolunk e szoborhoz időtlen időkön át.»

*

Erzsébet királynéink. A november 19-én megült országos ünnepen Relkoviç Mita székesfővárosi polgári iskolai tanítónő megemlékezve Szent Erzsébetről az Erzsébet nevű magyar királynék emlékezetét újítja meg. Értekezéséből kiemeljük a következőket:

Ha szemünk végig futott Erzsébet nevü királynéink sorsán, azon közös vonást állapithatja meg, hogy majdnem mindnyájan kiváló lelkületű nők voltak s mindnyájan igen kevés boldogságot, annál több fájdalmat, bánatot éltek át.

Hét Erzsébet nevű királynéja volt Magyarországnak. Az első V. István neje, a kún származású Erzsébet, kinek démoni alakja úgy lép ki a mult idők homályából, mint az ázsiai őshazának valamely szittyavérű féktelen szenvedélyű asszonya. Nem is illett ő a trónra, nem is illett a korba. A korona fénye annyira elvakítja, hogy sem az ura, sem a fia iránti szeretete nem állja ki a próbát, büntetésül elveszti királyi hatalmát s neve a semmiségben vész el. Negyven év múlva ismét Erzsébet nevű királynéja volt az országnak. Róbert Károly felesége, a lengyel király nővére. Hű, igaz társa volt urának. Együtt élték át a nehéz éveket, míg a fiatal király ingó trónja megerősödött, megszilárdult. A milyen gondos kézzel, higgadt fővel javítgatta Róbert Károly országának anyagi helyzetét, olyan módon vezette, intézte Erzsébet királyné udvartartásának ügyeit. Elkészült a visegrádi vár hatalmas, díszes épülete. Tornyait a Duna vize tükröztette vissza, ormait, erkélyeit bearanyozta a kellő s nyugvó nap, függő kertjeiből páratlan kilátás nyilott. Itt székelt a királyné, itt osztozkodott királyi férjének uralkodási gondjaiban, ide várta vissza diadalmas csatái után. S nem egyszer fényes ünnepélyeknek, zajos vendéglátásnak volt színhelye Visegrád s az itt időző urak messze földre elvitték a magyar királyi pár vendégszeretetének hírét.

Nagy Lajos, apja halála után, a királynét, anyját épp oly tiszteletben tartotta és nem egyszer kérte ki tanácsát országes ügyekben.

Nehéz, súlyos gond nehezedett a királyné szívére. Endre fia miatt. Királyi bátyja sereggel készült le Nápolyba. De az özvegy királyné békés úton kívánta megoldani a nehéz feladatot. Nem elégedett meg azon hatalmas összeggel, melyet a kincstár bocsátott rendelkezésére. Végig járta a visegrádi palota női lakosztályának termeit, felnyitogatta elefántcsontos, ezüstveretű kincses ládáit, kiszedegette aranyos kösöntyűit, drágaköves násfáit, gyöngyös bogláros csattjait, mind elvitte magával, mind odaadta érte, szeretett kisebbik fiáért. Királyi módon lépett fel mindenütt, bőkezűségét nemcsak akkor emlegették. mikor a nápolyi udvart pazarul megajándékozta, Rómába is ellátogatott, fölkereste az apostolok sírját, nagy adományban részesítette a római templomokat. Bőkezűségének híre ekkor már elhatott egész Itáliába, minden szegénynek jutott. Végre már annyi koldus és szegény nép sereglett össze Rómában, hogy az a városra egész veszedelmet jelentett. Szegény királyné! Nehéz szívvel jött vissza Magyarországba. Hiába hagyta ott fiának azt a titkos erejű gyürűt, mely gazdáját megmenti a méregtől, megmenti a törtől; álnok ellenségei tartva a gyűrü erejéről, a megfojtást választották, mint kegyetlen nemét a halálnak. Erzsébet királyné élete végéig gyászolta szeretett fiát. Szíve, hívő lelke a vallásban az Isten dicsőségében keresett enyhülést, vigaszt. Így a kassai dóm alapítása is az ő nevéhez fűződik.

Nagy Lajos királyi felesége, a bosnyák származású Erzsébet volt a harmadik Erzsébet nevű királyné. A fiatal királyné részese volt minden földi boldogságnak, s mégis mennyi titkos könnye elfolyt, nem lévén urának fiutóda, neki édes fia. Már-már válásra fordult a házasság, de Lajos király szivében győzött a szeretet s belenyugodott, hogy leánya Mária lesz az ország örököse. A királyné hűségesen megmaradt leánya oldalánál, mikor a tizenkét éves Mária mellett reá bízták az ország kormányát. Nehéz, szomorú napokon nem tudta féken tartani a gyönge kéz a lázadó délvidéki urakat. Sírva utazott a két királyné a szószegő Durrazói Károly elé, sírva szenvedték végig annak koronáztatását. Egy ideig úgyszólván foglyai voltak a budai palotának. Ezen válságos idő rémes éjjelein sötét, gonosz tervet szőtt az özvegy királyné. Forgách Balázs hívével megölette az áruló királyt! De a helyzet Durrazói Károly halála után sem javult. A két királyné Horvátországba utaztában ellenségei kezébe került. Novigrad sötét falai között szegény Erzsébet királyné erőszakos halállal mult ki.

Mint ő, úgy a negyedik Erzsébet királyné is anyai szeretetből vétkezett. Albert király halála után két pártra szakadt az ország. Egy része Erzsébet piczi fiát, V. Lászlót kívánta a trónon látni, másik része erőskezű uralkodót akarván, Ulászlót hívta be az országba. Erzsébet fiának hívei napról-napra apadtak, s a királyné kétségbeesésében és anyai szeretetétől félrevezetve elhatározta, hogy mindenáron megkeríti az ország koronáját. Kottaner Ilonát, egyik hű és elszánt udvarhölgyét azzal bízta meg, lopja ki a visegrádi vár kápolnájából a szent koronát. Télvíz idején, zivataros éjszakán lopódzott végig a visegrádi palota folyosóin Kottaner Ilona. Fekete fátyola a földet érte, arcza halvány és elszánt, halk léptei visszhangot sem

keltenek a folyosó kövezetén. Észrevétlenül haladt el az őrök mellett, uszálya redőibe rejtve a kápolna nehéz kulcsát. Biztos kézzel taszította a kulcsot a zárba s a nehéz ajtó felnyilott. Felpattant a nehéz vasláda zára s az örök mécs homályos fénye ezer szikrában tört meg a magyar korona drágakövein, gyöngyein, Felfejtett oltár vánkosba rejti a drága kincset, sietve hagyta el a kápolnát és a várat. Az éjszaka védő szárnyai alatt hajtatott ki Visegrádból, ki az országból, a rablott kincscsel együtt. Három évig küzdött a királyné fia érdekében, anyai szeretettel, anyai büszkeséggel. De siker nem koronázta fáradozását. Három év mulva megtört a gyenge test, sirba vitte a gond, a küzdést a nélkül, hogy fia javára dőlt volna el a pártküzdelem.

Vagy háromszáz esztendeig nem volt az országnak Erzsébet nevű királynéja. III. Károly neje. Erzsébet Krisztina, ha nem is fűzte nevét országos eseményhez számíthat az utódai hálaján, hiszen ő nevelte az országnak Mária Teréziát. I. Ferencz neje Erzsébet nem szerepelt a történelemben. Felejthetetlen Erzsébet királynénk volt a hetedik ilyen nevű királynője az országnak. A szerző itt szeretetteljes szavakkal írva le a nagy királynő életét, így végzi értekezését: «Minden szenvedése, bánata mellett mégis ő a legdicsőbb, a legnagyobb valamennyi Erzsébet nevű királynénk között, azért fenséges magasztos sors jutott neki. Ő volt Magyarország legnépszerűbb, legjobban szeretett királynéja, kire még haló porában is mindig áldást sóhajt az emlékét imádattal őrző magyar ember.»

*

Arcképleleplezés. Az Erzsébet-nőiskola tanári testülete Jendrassik festőművésszel megfesttette igazgatójának, *Lázárné Kasztner Jankának* életnagyságú arcképét s ezt bizalmas körben tartott ünnepséggel nov. 24-én adta át az ünnepeltnek. A tanári testület szeretetét és hálás elismerését ez alkalommal Hollós Károly tanár tolmácsolta az ünnepelt iránt, aki akképen intézkedett, hogy arcképe az intézet örök tulajdonául a tanácskozó-teremben helyeztessék el.

*

Magyar nők kiállítása. A «Művészet és Művelődés» magyar nők köre értékes művészi és iparművészeti kiállítást rendezett a Gresham palotában.

Dilettáns munka alig akad ezen a kiállításon. A falakat elborító képek s a szekrényekben gonddal elhelyezett iparművészeti tárgyak egytől-egyig hivatott művész-kezek alkotásai. Szépek, izlésesek s értékük jóval felül áll az eddigi-hasonló jellegű kiállítások színvonalán.

Az olajfestmények és aquarellek tömegében *Zigány* Zoltánné és *Komáromi Kacz* Endréné képei a legfeltünőbbek. Az előbbi pompás, napsütéses vásznaival, az utóbbi biztos kézzel és tudással, de mégis könnyedén megfestett virágos képeivel őszinte elismerést érdemel. *Bruck* Hermin nehány hangulatos tájképpel, *Krenner* Viktorné, *Feszty* Árpádné, *Braunecker* Stina bárónő alkotásaik legjavával jöttek a kiállításra. Feltünően szépek *Stark Teréz* művészi pasztelljei; *Tomasek* Emma arcképei, *Undi* S. Mariska egyéni munkái szintén erősségei a kiállításnak.

Az iparművészeti tárgyak hasznos és izléses voltát kellően és részletesen méltatnunk nem lehet. *Platthy* Irén, *Kriszt* Józsa és *Blaskovich* Margit — *Blaskovich* Irénnek e kiváló művésznőnek méltó tanítványai — vasalt bársony, égetett bőr és csipketervező munkáikkal valóban művészi dolgokat produkáltak. *Sthymmel* Gyuláné bőrmappája, a *Szontagh* nővérek csetneki csipkéi, *Schikedanz* Vilma olcsó és pompás hatású festett cserepei megannyi bizonyítékai annak, hogy a női művészet mégis csak inkább az iparművészet, mint a piktura. *Ritoók* Margit, *Kiss* Blanka, *Kiss* Ilona, *Gondos* Emma s a többiek is mind, kiknek a neveit helyszűke miatt nem jegyezhetjük föl, nemesen versenyeznek tudásban, izlésben és szépérzékben.

A biráló, ha nők munkájáról van szó, szükségképpen is elfogult és udvarias lesz. Nos, ezen a kiállításon ezek az érzések elmaradnak. Csak a művészi élvezés gyögyörűsége lesz osztályrészünk; ez a mindennél tisztább és igazibb élvezet, melyben az utóbbi időben mindig inkább lesz részünk műteremben, kiállításon egyaránt. A magyar nők kiállításának ez az egységes művészi hatás az igazi érdeme. *E. B.*

*

Nők küldöttsége a békekonferencián. Az elmult Hágai konferenciának érdekes vonása volt azon nagyfokú érdeklődés, mely iránta a nők világában nyilvánult. Míg az első konferenciával mely kilenc év előtt ülésezett, csak azok foglalkoztak, kik már szinte hivatásszerűleg munkálkodnak a békeeszméért, az idei konferenciára már nagy küldöttségek mentek és a nők milliói legalább aláírásukkal bizonvították, hogy megértik a konferencia nagy jelentőségét. Legérdekesebbike volt az International Council of Women küldöttsége, mely a nemzeti női szövetségek delegátusaiból állván, közel öt millió nőt képviselt. A Magyarországi Nőegyesületek szövetsége Zipernowsky Károlynét küldte ki képviseletében. A többi delegátusok voltak: Frau Marie Stritt, az I. C. W. elnöke (Németország); Mrs. Ogilvie Gordon, az I. C. W. titkára (Anglia); Mrs. W. E. Sanford, az I. C. W. pénztárnoka; Miss Martina Cramers, az I. C. W. második titkára; Mrs. Garrison Villard (Amerika Egyesült Államai); Mrs. Magdonald (Canada); Fröken Henni Frochammer (Dánia); Madm. Elisabet Baelde (Hollandia); Mad. Avril de Ste. Croix (Franciaország); Mad. Chaponnière-Chaix (Schweiz); Suttner Berta bárónő (Ausztria); Madm. Marie Popelin és Madm. Lafontaine (Belgium). A küldöttség vezetője a beteg Lady Aberdeen, az I. C. W. elnöke, az irlandi alkirály neje helyett Mrs. Ogilvie Gordon volt. A felirat azonban, melyet a küldöttség átadott az elnök tollából származik. Nelidoff a békekongresszus elnöke, bár magas korára és nagy elfoglaltságára való tekintettel a jelentkező számtalan küldöttséget fogadni nem akarta, kivételt tett a J. C. W. küldöttségével. A Mrs. Gordon által felolvasott felirat magyar fordításban így hangzik:

«A hágai konferencia Elnökéhez és Tagjaihoz! Az International Council of Women, melynek nevében önökhöz jöttünk, 20 különböző ország és nemzet női szövetségeinek federatiója, melyek ismét külön szövetségét képezik azon országok egyesületeiben működő nőknek, kik

bár legkülönbözőbb valláshoz és társadalmi osztályhoz tartoznak, egye sültek azon közös óhajtásban, hogy az emberiséget szolgálják.

Ezen szervezet, mely politikával és nemzeti kérdésekkel nem foglalkozik, teljesen demokratikus és képviseleti alkotmánnyal bir és csak azon kérdésekkel foglalkozhat, melyeket a nemzeti szövetségek összessége elfogadott.

Az első ily elfogadott propaganda volt «a Béke és Választottbiróság propagandája», 1899-ben és ezen idő óta nem is szűntünk meg ezen ügynek sürgős fontosságát a szövetségünkhöz tartozó nemzetek női elé hozni.

A világ minden részében sociális munkával foglalkozó nők szervezete nevében jövünk önökhöz, hogy biztosítsuk erős elhatározásunkról, mely szerint a nagy ügyben mely miatt összejöttek, Önöket segíteni fogjuk.

Önök Uraim az emberiség legszebb javaiért dolgoznak de munkájuk eredményét a legnagyobb áldásként mi nők fogjuk élvezni, mert nemcsak hogy a nők szivét sujtják legsulyosabban a háborúk veszteségei, de mi érezzük leginkább, azon nehéz adó-terhet, melyet az óriási fegyverkezés és a költséges háborúk raknak az emberiségre. Az otthon fentartásáért való küzdelem, mely annyi sulyosan dolgozó anyának felemészti testi és szellemi erejét, elbirhatlanná válik, ha egyik sarcot a másik után rakják a nép vállaira.

És mégis — szégyennel kell bevallanunk — mily sokszor a nők voltak azok, kik életre keltették a háború alvó szikráját, kik siettek legjobbjaikat és legkedvesebbjeiket a halálba küldeni, a nemzeti becsületnek valamely elképzelt sérelme miatt.

Önök előtt fogadjuk, hogy nemzeti szövetségeink komoly feladatát képezendi: a honszeretet és nemzeti kötelességek egy magasabb ideálját önteni nőink szivébe, hogy gyermekeiket arra tanítsák, miszerint ami vétek az egyén számára, az nem lehet jogos az állam szempontjából sem, hogy megtanulják, miként ha a népek közt félreértések és zavarok támadnak, a legfontosabb időt nyerni, az ügyet hidegvérrel tárgyalni és azt a békebiróság itéletének vetni alá.

Jól tudjuk, hogy ha igazán haladni akarunk a lefegyverkezés és béke uralma felé, meg kell szereznünk a különböző országok népei sympatiáját a mozgalom számára, mielőtt a hatalmak a kivitelhez foghatnak. Mi azt állítjuk, hogy a közvélemény formálásához szükséges a nők segítsége, azon nőké, kik öntudatára ébredtek a nagy változásnak, mely lenne a világon, ha a nemzetek versenye arra irányulna: melyiknek van legfejlettebb polgársága és nem arra: melyiknek van legnagyobb területe, legerősebb hadserege és flottája.

Isten áldását könyörögjük munkájokra, hogy megtalálhassák az eszközöket, melyek közelebb hozzák a nemzeteket egymáshoz jóakaratban és szeretetben. Mi pedig lelkes igyekezettel fogjuk felhasználni minden befolyásunkat, miszerint a népek eszméit úgy irányítsuk, hogy belássák, miként minden egyes nemzet jólétének legbiztosabb záloga — a nemzetközi egyetértés.»

A tisztelgő küldöttséget Hollandia bájos, ifjú királynője meghivásával tüntette ki.

★

A M. D. E. választmányi ülését nov. 24-én, gróf Csáky Albinné elnöklete alatt tartotta. Nagy lelkesedéssel fogadták gróf Apponyi Albert levelét, ki az egyesület üdvözletét megköszönve, továbbra is kéri az egyesület támogatását a nemzeti kultura terjesztésében. A Tanítónői Szakosztály indítványára a választmány az egyesület nevében felterjesztést fog a közoktatásügyi miniszterhez intézni, melyben kéri, hogy a leánygimnáziumokban a latin nyelv tanítását ezentúl is csak az V. osztályban kezdjék meg, mert az eddigi gyakorlat teljesen bevált. A Tanítónők Otthona igazgatója, Morán Gézáné állásáról egészségi okból lemondott; a választmány mély sajnálattal veszi a minden tekintetben kitünő igazgatónő távozását s neki buzgó munkásságáért köszönetet szavaz. A Tanítónők Otthonában minden hely el van foglalva s még igen sokan ohajtanának bejutni, de az egyesület jövedelméből nem gyakorolhat több jótékonyságot s ezt különösen a drágaság okozta több kiadás és az épen e miatt megcsappant kisebb jövedelem akadályozzák. Ugyanezen okból a választmány az Otthon fizető bentlakóinak is felemelte az ellátás árát. A mult nyáron a kedvezményes fürdőkben 57 tanítónő tag kapott helyet, az elhelyező iroda eddig 114 tagot juttatott álláshoz. Az egyesület Molnár Viktor államtitkárt 25 éves hivataloskodása alkalmából üdvözölni fogja. A december havi igazgatósági ülésen a folyó ügyek elintézése mellett foglalkozott az igazgatóság a jövedelem fokozásának módjaival; e célból kérelemmel fog járulni az összes leányiskolák tanítónőihez és igazgatóságához, hogy gyermekhangversenyek rendezése által a segélyre szorultak szükségén könnyíteni segítsenek.

*

Csipketanfolyam Székelyudvarhelyen. Schiller Irma igazgatónő és Langer Adolfin tanítónő buzgólkodására csipketanfolyam nyílt meg Székelyudvarhelyen a polgári leányiskolával kapcsolatban. A 117 növendék a csetneki (horgolt) és vert csipke készítésével foglalkazik két külön teremben és máris igen szép eredményt értek el, miről a város közönsége a készítmények gazdag kiállításában győződött meg. A székely nép anyagi viszonyainak jobbra fordulását várják a csipkeipar elterjedésétől.

*

Hazai beszerzési források. A honi ipar pártolásának eddig legnagyobb akadálya az volt, hogy sem a kereskedők, sem a nagyközönség nem tudták, minő iparcikkeket készítenek már hazánkban és hol szerezhetők be azok. Ezen a hiányon segít most a *Tulipán-szövetség—Magyar Védőegyesület* (Budapest, VIII., József-körut 8. sz. I. em. 1.), midőn a kereskedelmi m. kir. miniszterium engedélyével 20.000 példányban kinyomatta a m. kir. kereskedelmi múzeum által összeállított «*Hazai ipari beszerzési források*» című címtárat és azt 1 kor. kezelési és szállítási költség előzetes beküldése mellet bárkinek is megküldi. A 228 oldalas ipari címtár 5000 oly ipari készítményt sorol fel, amelyek az országban már készülnek. A címtár beosztása igen gyakorlatias, mert a «Mi készül az országban?» című fejezet betűsorrendben nevezi meg a honi cikkeket és egyúttal közli azokat

a sorszámokat, amelyek alatt az illető cikkek az iparágak szerint csoportosított címtárban könnyű szerrel feltalálhatók. Az 1 korona díj az egyesület központjához Budapest, VIII., József-körut 8. szám I. em. 1., akár bélyegekben, akár postautalványon küldhető be a megrendelő nevének és pontos címének megjelölésével.

*

A M. N. Sz.-nek Tanácsa összes, e kérdésben illetékes szakosztályainak előterjesztésére, elhatározta, hogy az anyaság védelme és biztosítása eszméjének minél szélesebb körben való ismertetése, terjesztése és népszerűsítése céljából, mozgalmat indít, hogy a maga részéről hozzájáruljon és előmozdítsa az e kérdésben kivánatos, sőt szükséges közvélemény kialakulását. Mert egyesegyedül szilárd közvélemény képes az anyaság védelmének és biztosításának kellő megvalósítására.

E célból december 14-iki és 21-iki, továbbá január 11., 18. és 25-iki folytatólagos összejövetelein előadások, felszólalások, vitatkozások alakjában alkalmat kíván adni az érdeklődőknek az összes idevágó kérdések megismerésére és megbeszélésére. Befejezésül az összes érdekelt szakkörök bevonásával nagyarányú szaktanácskozmányt tervez a Sz. Tanácsa, mely hivatva van az előadás-sorozat alatt leszürődött tanulságok alapján konkrét javaslatok megformulázására.

Az előadó Rosenberg Auguszta.

Az összejövetelek helye a Városház közgyűlési terme. Az összejövetel ideje szombatonként este 6 órakor.

*

Halálozás. Lenck Vilmának, a nőnevelés derék bajnokának haláláról írnak a soproni lapok. Vilma néni néven ismerték őt Sopronban, hol a mult század hatvanas és hetvenes éveiben internátussal kapcsolatos tanintézete volt. Hosszú ideig vezette az ev. népiskola kézimunka-tanfolyamát. A soproni úri asszonyok nagy része az ő kiváló vezetése alatt nyerte kiképzését és áldja most is az ő jóságos szivét. Öreg napjaira egyik volt tanítványánál, Kapy Gyuláné úrnőnél talált szerető gondozásra. Itt érte őt a hirtelen halál 88 éves korában. Emlékét megőrzik, kik érezték jóságos lelkének melegét.

IRODALOM.

VEZÉRKÖNYV A BUDAPESTI ELEMI ISKOLÁK III. OSZTALYANAK FÖLDRAJZTANÍTÁSÁHOZ. Az új, miniszteri tanítástery alapján, tanítók és nevelők számára írták *Velősy Lipót* és *Szabó Dezső*. A szöveg közé nyomtatott 33 rajzzal. Kiadja a székesfőváros tanácsa. Kapható a székesfőváros házinyomdájában (IV., Központi városház). Ára 3 korona, bérmentve küldéssel 3 korona 20 fillér.

A népiskola III. osztályában a földrajztanítás, különösen e tárgynak az újabb pedagógiai kívánalmakhoz mért tanítása, nem könnyű feladat.

Mi volt nálunk e tárgy tanítása 50 évvel ezelőtt, mikor a versbe foglalt anyagot a tanulónak szóról-szóra be kellett tanulnia! Jól emlékszem még, hogy a mult század 50-es éveiben osztályunkban egy «tavalyi gyerek», aki talán betegség miatt sokat mulasztott volt az előbbi évben s ez okból nem mehetett át a felsőbb osztályba, így diktálta nekünk tanulóknak pl, Pozsony vármegye földrajzát:

«Fő Pozsony vármegye Pozsony városával,
Mely híres a király koronázásával» stb., stb.

(Lásd *Losonczi István*nak 1771-ben kiadott *Kis tükör*-ében, melyből közel 100 évig tanították a protestáns iskolákban.)

Akkor még olvasókönyvet sem adtak a tanuló kezébe, hogy legalább a helynevek helyes írását láthatta volna benne, nemhogy térképet adtak volna. Jó volt, ha volt az iskolának egy apró betűs, sűrűn nyomott, s már megkopott fali térképe; de a térképről a valóság elképzeltetésére való vezetés még a távol jövő méhében szendergett.

Mennyivel jobb dolga van ma a tanulónak, mennyivel tartalmasabb, észfejtőbb és eredményesebb manapság az ő földrajztanulása! Mikor a kis tanuló, megelőző alapos szemléltetés után, tanítója segítségével füzetjébe lerajzolja a közvetetlen környezetet ábrázoló első egynéhány kezdetleges térképét: már derengeni kezd elméjében a képnek a valósághoz való viszonya, s ébredni a képről a valóságra vezető képzelő erő. Mennyit haladt 50 év óta a lélektan, s az erre alapuló módszeres tanítás! Milyen boldog ma a tanulógyermek!

De a tanítónak, kivált a kezdő tanítónak, mint már mondtam is, nem könnyű dolog ez a módszeres és lélektani nyomon járó tanítás. Úgyhogy itt nagyon jó szolgálatot tehet egy megfelelő Vezérkönyv, mely a miniszteri tantervhez kiadott Utasítások nagy bankóit apró-pénzre felváltva adja a tanító kezébe.

Éppen ezt teszi az a Vezérkönyv, melynek a címét e cikk elé

írtam. A szerkesztők ügyesen megvilágítják benne a tanítói eljárás útját s lépésről-lépésre kalauzolják a tanítót.

A székes-fővárosnak igen üdvös intézkedése volt, hogy e könyv megjelenéséről gondoskodott, mely első sorban a fővárosi tanítók számára készült ugyan, de azért az egész ország tanítói hasznát vehetik. A budapesti tanító megtalálja benne mintatanításokba foglalva a főváros mind a tíz kerületének, az iskola számára való, szorgalommal összeállított leírását. A vidéki tanító szintén felhasználhatja ezt az anyagot, mert Budapest földrajzával az új tanítástery értelmében többé-kevésbé a népiskola felsőbb osztályaiban is foglalkozni kell, még a legkisebb faluban is; de még fontosabb az, hogy itt megfigyelvén a főváros kerületeinek ismertetésében alkalmazott eljárást, e szerint dolgozhatja ki a saját iskolája számára a lakóhely ismertetését, melyhez az adatokat már úgyis össze kellett gyűjtenie.

Mind a budapesti, mind a vidéki tanító egyaránt hasznát fogja venni azoknak a fejezeteknek, melyek a földrajz tanításába való bevezetést tárgyalják, s melyek e könyvnek majdnem egynegyedét teszik. Ide tartoznak a következő cikkelyek:

Ismétlés az I. és II. oszt. beszéd- és értelemgyakorlatából. Napszakok és a nap különböző állása. A fő világtájak. Az árnyék. Az árnyékverődés szemléltetése az udvaron, majd az iskolateremben. A szelek iránya. A szélkakas. A napóra. A négy fő világtáj rajza. A mellék világtájak. A szélrózsa megrajzoltatása. Különböző tárgyak alaprajza természetes nagyságban. Nagyobb tárgyak alaprajza kisebbített mértékkel. Az iskolaterem egyszerű alaprajza egyenes fekvésben. Ugyanannak tökéletesített alaprajza. Az iskola telkének helyrajza. Az iskola környékének vázlatos térképe. Az utca, út, tér, házsor, házcsoport fogalmának kiegészítése. Az égboltozat látszólagos lehajlása. A látás határa és köre. Tájékozódás iránytűvel és iránytű nélkül. Tájékozódás éjjel. Göncölszekér. Északi sarkcsillag. Holdváltozások. A lakóhely és a szülőföld.

A mintatanítások a tanítói gyakorlatban szerzett sok ügyes fogást tartalmaznak, s nyelvük a gyermek értelméhez száll le. A könyv nyelve általában véve magyaros és gondos. Egy pár tárgyi és nyelvi hiba akad ugyan benne, de ez a könyv lényegét nem érinti. Azt hiszem, az ügynek használok vele, ha rámutatok itt egynéhány ilyes hibára.

18. lap: *tanulóink* e helyett: tanítványaink; nyelvünkben az iskolás gyermek a tanítóhoz való viszonyában *tanítvány*. A 34. lapon erőltetett és nem világosítja fel a gyermeket a *közlekedés* szómagyarázata; egyszerűen azt kellene mondani, hogy a kocsi, hajó stb., *közlekedő eszközök*. A 35. lapon hibás ez a szórend: «Gergely nemcsak *befogni tudta* a lovakat, hanem ki is hajtotta egymaga» stb. (= nemcsak be tudta fogni, hanem stb.). Az előbbi szórend akkor volna jó, ha ez következnék utána: hanem *kifogni* is tudta. Az 54. lapon, a köpőcsészének tanszerül való használása s róla alaprajz készítése se nem izléses dolog, se nem egyező az iskola egészségtanával. A 63. lapon, s egyebütt is, az efféle egyenlet: ⟼ (1 cm) = 1 méter, nem jó egyenlet; szabatosan így fejezhető ki: a rajzban 1 cm megfelel a valóságban 1 méternek. U. o. *milimeter* helyett (sajtóhiba) *millimeter*

kell. A 86. lapon ez: «*Elköltözött* kis társatoknak» kétértelmű, mert ez a jelző gyakran: «meghalt» jelentésű; jobb lesz így a máshova, (más városrészbe) költözött társatoknak. A 145. lapon idegenszerű ez: «200 *év előtt*», e helyett: 200 évvel ezelőtt. A 146. lapon helytelen ez: «a Károly-körut-, Erzsébet-körut- és Thököly-úton» stb.; az *n* rag t. i. nem hagyható itt el. A 102. lapon helytelen az a tanítás, hogy a *tüznél hasznosabb dolgok az ásványok*; hisz' tűz nélkül az emberi művelődés egy lépést sem tehetett volna előre; az ilyes összehasonlítások egyáltalában fölöslegesek! A 104. lapon a gyógyvíz helyett a *javas* víz használatát nagyon merész újításnak tartom; a *javas* szót «kuruzsló» értelemben használja ugyan népünk (javasasszony), de a javas *vizet* országszerte aligha fogják gyógy- vagy helyesebben gyógyító víznek érteni. A II. ker. leírásában egyszer Rózsa*dombot* (101. l.), máskor Rózsa*hegyet* (181. l.) említ, a 111. lapon pedig egymás mellett ezt is, amazt is használja e könyv; ma általában Rózsa*domb* a neve annak az emelkedésnek. A 197. lapon helyesebb volna az, hogy Bocskay Magyarországnak *jogait* (és nem: «*békéjét*») védte. Ugyanott Hunyadi Jánosnak a «*tüneményszerű hős*» helyett illőbb jelzője volna a *törökverő* hős. A 253. lapon nagyon nehézkes az a meghatározás, hogy: «ahol a hegyek egymáshoz *illeszkednek*, azoknak a mélyedéseknek völgy a nevük».

Az ilynemű apró hibák a jövő kiadásban könnyen javíthatók lesznek. De a tanító így is megtalálja e könyvben, mely az anyagot helyek szerint osztja be, hogy miként kapcsolódjék a helyleíró földrajz a természettudományok elemeivel, meg az emberi élettel és történettel; megtalálja a kötelező térképrajzoltatás legegyszerűbb és legkönnyebb módját is; megtalálla azokat a példákat, melyek rávezetik arra, miként kell a földrajzot összekapcsolni a tanítás többi tárgyaival (olvasás, helyesírás, fogalmazás, számolás).

A szerzők e könyv megírásával az iskolaügynek hasznos szolgálatot tettek s maguknak nem kis érdemet szereztek. Könyvüket a tanítóknak, nevelőknek, tanítójelölteknek, tanítói és tanítóképzői könyvtáraknak szívesen ajánlom.

Budapest. *Komáromy Lajos.*

*

ÚTMUTATÓ A FŐZÉS ÉS EGYÉB KONYHAI TEENDŐKBEN. A háztartási ismétlő-iskolák számára. Irták *Dorogsághy Dénesné* és *Fehérváry Ferencné*. Kiadja a főváros tanácsa. 212 lap. Ára 1 kor.

Az új népiskolai tantervek — az állami úgy mint a fővárosi — fokozottabb mértékben teszik a leány népiskolák, különösen az ismétlő-népiskolák feladatává a főzés tanítását. Bizony nem kis zavart okozott ez az intézkedés a háztartás tanítására utalt tanítónők között is. Akik kellő tárgyismerettel bírtak is, nem könnyen tudták kiválogatni a tanítandó anyagot, nem könnyen találták el az alkalmazható módszert; de ha mindkettővel tisztában voltak is, nem igen tudták a megtanított ismeretek állandósítását keresztül vinni. A gyermek ha már felejt, s ha ma valami új ételt főzött, ritkán tudott annak készítésmódjáról beszámolni egy hét mulva. A mértékek eltalálásával

épen mindig baj volt, mert a rendelkezésre álló rövid idő alatt a receptek feljegyeztetésére gondolni sem lehetett.

A székes-főváros tanácsa igen gyakorlati úton segített a bajon. Kiválasztott két kiváló fővárosi tanítónőt, Dorogsághynét és Fehérváryné — kik közül az első régóta nevet szerzett magának a pedagogusok között, s a másiknak is érdemes tanítói multja van — és velük iratott egy, a célnak teljesen megfelelő könyvet. Illetve kiadta azt a művecskét, melyet a társszerzők, úgy látszik pályamunkaként a tanácsnak benyújtottak.

A fővárosnak ez idő szerint 29 háztartási iskolája van, hol a növendékek hetenként egyszer vehetnek részt konyhai teendőkben. Szerzők elsősorban ezek szükségleteit tartották szem előtt, kik csekély 20—30 fillérnyi hozzájárulással gyakorlatilag tanulják meg egy-egy egyszerűbb ebédnek elkészítését, amelyet együttesen ott helyben el is költenek. Ugyancsak gyakorlatilag tanulják meg a bevásárlást, terítést, felszolgálást, mosogatást, súrolást, konyha és ebédlő tisztogatását, meszelést, minden munkakörükbe tartozó dolognak rendben és számon tartását; a mosást, mángorlást és vasalást stb. hasznos és üdvös munkát. A növendék számára készült «Útmutató» míg egyrészről figyelmes kisérője és számadója a háztartási iskolák konyhai működésének, addig másrészről biztos támasza, jó tanácsadója, bátorító segítőtársa a háztartási iskola növendékének az iskolán túl is.

A három tanévnek megfelelően a szerzők is három osztálycsoportba rendezték az anyagot. Az I. tanévben mennél egyszerűbb és mennél könnyebben elkészíthető ételeket mutatnak be. A II. tanévben valamivel összetettebbeket, míg a III-ban már a főzni-sütni tudás nem egészen mindennapi tudnivalóiból is adnak egy kis anyagot. Minden ebédet 10 leányka számára állítottak össze. Az ebédek összeállítását is lehetőleg helyesen és okszerűen igyekeztek megszabni; arra való tekintettel, hogy az előírt két-két tál étel tartalmasságban, tápértékben, költség, sőt fáradság tekintetében is megfelelően egészítsék ki egymást.

Minden tanévre 36 ebédet osztottak be; körülbelül ennyiszer vesz u. i. részt a háztartási iskola egy-egy osztálya a gyakorlati főzésben egy tanév alatt. Összesen tehát 108 ebédet állítottak össze 280 különálló ételből. Az iskolának nincs is ilyen sokfélére szüksége, mert a begyakorlás kedveért az ételeket ismételten kell készíttetnie. A szerzők azonban igen helyesen többféle változatban mutatják be az ételek sorozatát, hogy legyen mibe válogatni. Igy az iskola befejeztével is szívesebben forgatja könyvét a növendék s megtanulja belőle családját jól és olcsón élelmezni.

Szerzők feladatukat igen jól oldották meg, olyan «Útmutatót» szerkesztettek, melyet nemcsak a főváros iskoláiban, de *minden ismétlő iskolában* haszonnal alkalmazhatnak. Az ételek készítésére vonatkozó magyarázó leírásuk egyszerű, világos, a szegénykonyhára tekintettel készült. A tanító feladatát valóban hálára érdemes módon könnyítették meg.

*

A Magyar Könyvtár 500-ik füzete. Mindenki örült és csodálkozott, midőn 1896-ban a Wodianer-cég arra a merész dologra vállal-

kozott, hogy a hazai és világirodalom legkiválóbb termékeit 15 krajcáros füzetekben bocsássa a könyvpiacra. A merész vállalkozás fényesen bevált. A kitünő szerkesztő, Radó Antal oly szerencsésen válogatta össze az első füzeteket, hogy azok kiválóságukkal és olcsóságukkal egyaránt hódítottak és oly rohamosan elfogytak, hogy a kiadók kénytelenek voltak újra nyomatni azokat. Ma midőn a félezredik füzet a könyvpiacra került, több mint három millió példányban forognak a mindenki által kedvelt kis sárga füzetek közkézen. Radó Antal büszkeséggel tekinthet 10 évi szerkesztői tevékenységének eredményére. A régibb és újabb irodalmi nagyságok fényes sorozatát ismertette és kedveltette meg a magyar közönséggel. Az a becsületes konzervativizmus, melyet a szerkesztő finom irodalmi ízléssel egyesített, kitünő gyümölcsöket termett: a magyar könyvtár a magyar ember nélkülözhetetlen szükségletévé vált. Midőn a ritka irodalmi jubileum fölött érzett örömünknek kifejezést adunk, üdvözöljük a szerkesztőt és kiadót, a magyar iskolák és magyar irodalom érdekében kívánunk nekik sok hasonló örömünnepet. *T. I.*

*

Költők és írók. Életrajzok a költészet és irodalom köréből. A *Kisfaludy-Társaság* megbizásából szerkeszti *Ferenczi Zoltán*. A Kisfaludy-Társaság a *Franklin-Társulat* áldozatkészségéből életrajzok sorozatát indította meg. Az első kötet Csokonai színes és művészi életrajzát adja a szerkesztő Ferenczi Zoltán avatott tollából, de fokozatosan ki fogja adni a sorozatban más híres magyar és külföldi írók életrajzait is, tudatával annak a rendkívüli hatásnak, melyet a művészien feldolgozott életrajzok olvasása tett mindenkor és tesz ma is. Ezért a vállalat csak a magyar és külföldi irodalom vezetőalakjainak életrajzait fogja adni s természetesen a leggondosabb feldolgozásban. Így sorra kerülnek Dante, Homeros, Petrarca, Arany János, Heine, Janus Pannonius, Kazinczy, Kisfaludy Sándor, Maupassant, Sand György, Tasso, Zrinyi Miklós és még számosan, míg az életrajzok írói között ott szerepelnek legjelesebb íróink, irodalomtörténészeink és eszthetikusaink mint: Beőthy Zsolt, Heinrich Gusztáv, Alexander Bernát, Radó Antal, Csengeri János, ifj. Szinnyey József, Hegedüs István, Katona Lajos, Váczy János, Molnár Ferenc, Császár Elemér, Zilahi Kiss Béla, Darvay Mór s mások. A külső kiállításában is tartalmához méltó sorozatos vállalat kötetei díszes kartonkötésben, az illető költő vagy író arcképével ékesítve, finom papiron, tetszetős nyomással és formában jelennek meg s 2 kor. 50 fillérért minden könyvkereskedésben kaphatók. Csokonai életrajzán kívül eddig megjelentek: *Dante*, Radó Antaltól, *Homeros*, Csengeri Jánostól és *Petrarca*, Katona Lajostól.